

ცისკარი.

ქართული

საღიგებრობის

ჟურნალი.

რედაქტორი და გამომცემი ივ. კეზელიძე.

«თუ შეიუკანო სმენად, მიათვალე,
ღ უკეთუ მიუბუკა უფრო შერი ბრძენ
იქმნე»

(ივ. ისახიძე. თავი 6, მუს. 34.)

1857 წლისა,

ჩიგნი მუდრე.

ივ. კეზელიძე.

ქართულის საღიგებრობის ჟურნალის სტანბაში.

ქ. იბილიძის.

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было въ Ценсурный Комитетъ
узаконенное число экземпляровъ, г. Тифлисъ. 12 ноября 1856 года.
Исправляющій должность Грузинскаго Цензора Св. Алексеевъ.

ც. ი. ს. კ. ა. რ. ი.

ქ. ა. კ. თ. უ. ჯ. ი.

ს. ა. ლ. ი. ც. ე. რ. ა. ც. უ. რ. ი. ა. ლ. ი.

მ. ე. ზ. ი. ა.

მ. ც. კ. ჯ. რ. ი. ს. ა. ჯ. მ. ი.

ზე მტკუნადო! მიუჭადს შენი ჩქად ღენა;
 მონაწნაება, უცებ მოლხენა;
 მცუჯად ქუხილი, მსწრაფად აფლენა;
 გაწნა ან მიჰსცე, გთხოვ, მნათობს ვნება,
 რომელიც საკმელით შენს ტკბილს შინაღისა
 მოსძახს ბანს, ცნობა აქეს ჩემს ცნობილსა
 ზ სიუჭადულობედ გააქეს და მდენა,
 ეწობამ ხმა მესმის, შენცა გუგს მწე და....
 ახ, მტკუნადო! ნეტად ვინ მწეგს სურვილსა,
 ესრეთ, რომე აწ მიმცენ ტკბილს მიღსა;
 ზენით მმნათობდეს გავსილი მთქადე,
 ვაწსკუდავთა შორის ზირმომფიშადე;
 თაგზედან მედგას ჟოთოლთ კაძანა,
 რომელსა ჰბუნდეს ნაკვი წუნანა;
 გულდადმა ვიწვე, გული მიცემდეს,

ხან ზე ვიდოდეს, ხან ქუჩა იწეოდეს.
 ერთბაშე მესმოდეს ფოთოლთ შრიალი
 ზე, მტკუნარო, შენიც ტუტუა ჩქარადი!
 შორით დამდევდეს ის საუქნადელი,
 რომელი იუგეს ეშხით ცრემლთ მდებრელი.
 შენსა ხმას მდევდეს მნათობი ოდეს,
 თუთ ეშხის ცრემლიც შენში ეთოდეს,
 ძილში რა ვწგე, ეს სშეხი მესმოდეს,
 ჩემთ თვალთგანც ცრემლი შენკენა მბოდეს,
 ოთხვე ცრემლი ნაკადთა ჰგვანდეს,
 მის ცრემლი ჩემში ანაწად ჰსჩანდეს,
 რუ თუ ეს იგებნოს, აღუბოს ენა,
 ზე გადმოჰყვინდეს წინაწად ჩემკენა,
 უაწიბი მნახოს, ზედან დამოხნოს,
 გვონებ გებწაღვი, მნახავს ესე, როს!..
 ივ. კერესელიძე.

შელოისა და კორცისა თჳს.

კაჭსა ერთსა მოეწეუდეს ზე მიჰმართა წელისა
 კიდეს,
 მოეშოდესა მწეუმსა თჳსსა, ჰსდევს ბეჯილით ჰკ-
 ვლთ სიწმიდეს,
 ჩაიბნინა დადმა მცირე, ფეხით მუხლამდენ წყალში
 სდებდეს,
 სინბილითა განახუნი უფრო დიდის სურვით სმიდეს.

შორით მგელი დამშეული ძუნძულება, ძალ
 რომეული,

თუ გვსჩქება იყო ხომცალეული, ჟუქდი უჩინდა ჟუქდს
მიკნული,
მიუენოსა ბატკანის სუნი, მით შეუხტა მსუნაგს გული,
იწყა სუნჯა ზე ცუნცული ზე მიაგნოს სედეკული.

მეელსა თუძცა ან სწუწოდდა, მაგნამ მით წყალს
მატანა,
შეუზახა: «ზაკაკა! მეფე შენი გეზ იტანა?
წყალს წათ მიმდუქეკ, სიბნეუვემან ეგნეთ ზოგოზ
გამოგტანა,
ან იცა ზომ ანა ჰმანთებს შენებს რემთან ანიუანა!

გნაგმან ჰკადნა თითოლა მწოლთ: «გელმ-
წიუეო წათ მდებ ზნაღსა?
თქუწნ ზეით ხანთ, მე ქუწცით გსტამ, ვით ავამდუქეკ
მე თქუწნს წყალსა.
მეელმა უთხნა: «განგი, განგი, მე გიჩუწნებ სმისა
მალსა,
შანმანდელიც განგათ მახსოვს, ზომ მიწოდდი სა-
მაგამუწაღსა.»

გნაგმან ამით განაცუჟმან, ჰმჩქა: «თუ მგმ
გით ღამწამე,
შანმან ქუწცენდ ანცვი ვიუავ, ზომ მეტქუა მე
თქუწნხელ წამე,
ბატკანი ვან ამ ანეში, ბალახსაც მლიგს გცოხნა
აწ მე,
თუ გინმემ გმჩქათ ბეზდი რემი, ვით უსმინე, ვით
უწამე.

«ერთ ანს ჩემდა» მიუგო მან წისხვით, ზღუპწით,
 კბილთა ღმწენით,
 გაღანძფული ვისგანც ვიყო, შენგან, ანუ მძისა შენით,
 აწ ზიზგულად რადგან შენ მხვდი, შენ გაგხადო
 სისხლთა ღენით.
 აქამდისცა ანგაზღვივე, გამათებს მადლი, ვაუკ
 თმენით...

ქადაგმან ჰქექა: «თუ კელმწიფეო! მე მძა ან მუავს
 ანცა ერთი.
 მეუღლმან უთხრა: «ვერ გამათლდე, თქმა შენია, თქმა
 მცირეთი,
 მძა ან იყო, იქნებოდა შენიანა, ან შენთ ზუერთი,
 კარგათ ვიცი მწყემსთ, მადლთ ზ ცხვართ მივჩან
 ვითა ვინმე მტერთი.»

ესე რა ჰსთქვა მან მძვინრეკემ, განაშმაგმან
 მომყანებით,
 ჰსტატა ზიზი ქადაგსა ვისეწს, წაწიფატა ზუერე ვიდებით,
 შეიტანა ტუესა შინა, სწულ შეჰსთქვლივთ, ტყავით,
 მვლუბით.
 ესე ანის: სუსტო მანთაღთა ცმუნნი ჰსმდევერ ძლიერ-
 რებით.
 თა. ალ. ჭავჭავაძე.

მ. გ. ბ. ა.

ჰსტემდა მაისი ერთს ლამეს
 ნიავსა მქროლსა გვრუვად;

ზეცით ღრუბელნი სიამეს
 აუენდენ თაღხად ტყუილად!
 ამა ღამემან გასწია
 გული და სული ჩქარად;
 სწრაფად წამოვდექ, გასწია
 ფეხებმან ჩემმან წყნარად.
 ვეხეცებოდი მღუმარე
 ქუჩად ყვრძნობლად სრულად,
 სულის ეხვეოდა სიმწარე
 და გულის რაღაცა სწულთაუვდა.
 ამ დროს ყუცრად მესმა ჯმა
 ყუხორ რაჟმე გაღობა,
 მეგონა ცისკრით გადმოთქმა,
 ვით სასუფეველის გიმნობა.
 თურმე დამღერდა მნათობი,
 ჭორჭოჭიანსა ჯმა ნაზი,
 მამცნო მეღობღმა დამცებობი
 ჯმა ვისიც იყო ნეცარი.
 ჭორჭოჭიანსა აკლავდა
 გრძნობას სულიდგან სრულად,
 სჩანდა სურვილი სძალავდა,
 მოკიდებული გულად.
 ჩემი გრძნობაცა აღელდა,
 ყუხორს ნაზისა ემოვნებით,
 გული გვეკრთოდა გვიგლად
 ცრუიარებისა მონებით.

N.

თვალეები.

ვეტრუი შავსა თვალეებსა, ვეტრუი სხივებმ მალეებსა,
სიუტარულით საგსესა, შახე მოვლავანებსა!

დახე მათთა კამკამთა, კათიან შავთა წამწამთა,
ისაწი მკრეს მე გულისა, დღენი გამიშვანესა!

მე ან მიუჭანს თვალეები, თუ ანთან მწვანენი;
უმშაკობით სავსენი, ქაჯთა დასახმადენი,

მსწინაფლ გულის შუმი ჭმუხვანიან, ვეკას გავიხანენი,
ნანეწკალი ან იხსნის, მათში ბრწყინვალეებისა.

ნაცრის ჟუენი თვალეები, თოვლით მისათვალეები,
უჟინო, უტეცხლონი, გრილნი ღ მამქნალები,

ნამწავს მათ დაუნახავ როგორ ან გეგნალები,
ჟრჟოლას ვაჩუბ, მომივა მე დრო გაციებისა!

წაბლის ჟუენს თვალეებსა, თავს ვინც ათაუტანებსა,
სიმშვიდეს ემონება, მათვე ინეტანებსა,

მათთან თვს საუკუნეს, ცეხილათ გაატანებსა,
მანადისდა ილოცოს, საკელი ღმერთებისა.

ვიშ! ვიშ ცის ჟუენო თვალნო! სიუტმისაგითა
მალნო

მე ნუ მიმზერო მკისხანეთ, ანგელოზთა სამადნო,

თქმნი ელჟა მგავსია, ჩემო სათნო ღ დადო,

კითომც სხივი მჟეროდეს სიმოთხის კანებისა.

თ. რაფ. ერის-თავი.

კორსიკანელი.

კორსიკანელი მამაცი, სჭედას სჭჟერეტს დამცი-
რებულად,

ფრანცის სასჯუანს ჩაიღოღმდე, იგი წაცხს შეიწ-
 რებულად,
 იბაწვის მესი მეფეთა, ჰსწეწს აწწიწს ადწუოთებულად:
 ზოლწით ადწინდი თოწე მას ცეცხლით გჷყოფ
 მითჷსებულად.

ოწათაგინი აწწიწი, ჰსწეწს ზასუხისა მეგებელი,
 უსაწთლოდ გვიწგვინისა, აწ მიუწაწს დამწეწეწი,
 ზოლწა მიწუწიწს მასჯლით, ზინ აწის მიმწაცწეწი,
 ცეცხლითა წადგან მუწაწობ, წუაღია დამაწსებელი.

წოს ესმა ესე სასტიკსა, ცეცხლისა დწოწა გაწაღა,
 მოწთო მთასა, გაკესა, ქეწწენისა ძაღნი დაწაღა,
 გზაზედ მეწუწი მოწაქმწა, გვიწგვინისაგან გასწაღა;
 ჩაღიღოს აწწიწსა მოაღა, ზოლწაწუწითიგანწგაღა.

გით მწათმან ცეცხლის მწობელმან, ადმოსწო წინა
 მდგომელი,
 შეაწწოწა ყოველი, ძაღი ცის ქეწწე მწწომელი
 ასეგუწა ცეცხლი, ადმოსწა მოსკოვი წუსთამწობელი,
 აწ დაწჩა სიბწმწე, აწც ძაღი, წინა-მეწუწ ჯაწთა
 მწუწობელი.

განაგწმწო ესწეთ სიმწმაწე, ზ მწუწლობაა ჩაღი-
 ლოწედ,
 ოწათაგინის აწწიწის იგუწუა ჯღომა გიღოწუდ,
 გაწწა საზომი სიბწმწისა, გაწდგოდა სიბწმწის
 გიღოწუდ,
 გაწდაწუდა ცაშიდ ესწეთ ჰსჯა... გეღაწ იმეწოწ
 ჩაღიღოწუდ

ამის თჳს ჩიდილოს აწიგმან, განდევნა მკა-
 ვალჳშიანი,
 სმანი ადუსჳო, დაშრიტნა დროშანი ცეცხლის ჳრთიანი,
 დაცხრო გული სასმილის, ჳ თაჳი ძღვევით წქიანი,
 კუნძულშიდ მისცა სამეჳოდ, ბოსტანი მჳტანილიანი.

ესრეთ დაუცა მკითხჳლო, ქეჳყენის დმერთობის
 მძებნელი,
 მეჳე, მეჳეთა მამონე, სიმხნითა განუღვეელი,
 სამაგალითო ჳოველთა, საჳლაგით მჳდაგებელი,
 რომელ: სიმაღლე დაცემის, ნაჳოჳად აჩის მცენელი!

გ. კოლხიდელი.

«ამ წამიერში» სათნოების დაგვიწყებამ, რომლი-
სათვისაც დაუდგომელ ვიტანჯები მე, დღე ზე ღამე
ვსტინი, იჩვენებოდა უცებ შესცვალა ვალენიას გული
ზე ნაცულად ბუნებოთისა იმისის სიმკთაღისა ღმრ-
სწინა საოცარი გამხედველობა. მოდესაც მოგო-
გონსა, მიიხრა:

«ქოჩმოზ! შენი ვაჩ ზე ანაოდეს ვიქნებო სსვისა.»

«მაჲ: მამა შენი, სასტყუი, ამხანტაგანი, უღმონელი?»

«შეუძლეულს გერ იქსაო ისი, ზე მე გი ან
შეშიძლიანაო შევიქნა სჯულისაგანდამაგალი; ან შე-
მიძლიანაო შენის მკლავადამ განდავიდე სხუა
გატის მკლავაზე.»

«ზე ამე თქმააზე» გაიჭნა კელი ზე თავისით სისხლით
დასწეა ფიცი მხოლოდ ქოჩმოზის მეუფლედ ეო-
ფის თჳს...»

მეუღაბნოე დაჰოცნა ოქროს კოლოფს ზე სტეჳა:

«აქ, ამასწინა» დაცული წმიდა წინდი ჩემის
სიყუარულისა! მეც აგრეთვე დავსწეე სისხლითა
ჩემითა ფიცი... ოჰ! ფიცი უსანგებლო — ცხოვრებად
ზე მოკუდომად ვალენიას მეუფლედ. — გული დაგო-
მშვლდა ჩუქნ ზე გამოვედით საგრილოდამ.

«მიველ მე ღეონსთან ზე გუთხან: საყუარელო
მეგობარო! შენი შიში საფუძვლიანი იყო; მანთადი
უთქვამს შენათჳს. მანკიზს ნებაჳს ვალენიას მიცემა
ოვანდესისა თჳს ზე თუთონ იმას გამოუცხადებია ეს
თავისი ჭაწი ვალენიასა თჳს. ეს სასიკუდილო მესი
უნდა მოგოჩაძე უკუაგაქცივით.

«ღეონსმა» მიპასუხა: ჩემათჳსაც დიდად
სამწუხარო ანისაო ეგე. შენ თუთონ იცი მოგოჩ
მსუქდაო მე მენახე შენ ჩვენს სახლეულობაში
მოგოჩც ნათესავი; მაქა მშობლის ნება ჩვენ თჳს

სჯულის ანისაო ზ სჯულის დაუდგვევლი. მა' კქნათაო? ისეთი უბედურებაა'აო ეგე, რომლისა'ც' უკუ-ქცევა ანა წითა'მე ან შეიძლებაო. ამასა'ც' კი ვიტყვი, რომ ვალეწია ირთავსაო თავისს შესაჯულის ქმანს. ჭეჭდინანდ ჩინებულის შთამომავლობისა ანისაო, მდიდარი, ღამაზი ზ ყოვლის სულისა გან ცნობილი დიდ კარგიო მხით. ჩემი დამ, მასა'კვირველია', შენთან უფრო ბედნიერი იქნებოდაო; მაქა' იმედი მაქვს, რომ ან-ც' ჭეჭდინანდ გააუბედურებსაო იმას.»

«ამისათანა მოულოდნელმა' ზასუსმა' გაანაო ჩემი გული ზ ვსთქვა: მე კი მჩანს, რომ უბედური იქნება ისა. ეგების შეიტყო იმისი გულისა'ზასუსი, ზ თუ ეს ქოჩნება წინააღმდეგი იუოს იმისის გულისა, მაშ' გაუიცე, საუჭარელო ლეონს, გაუიცე ბუნების ზ მეგობრობის სახელით, მოიხმადე ყოველი შესაძლები ღონისაძიება ეგების შესცუტალო მარჯახის განზნახვა.

«ჩემი სიტყვები სთავილოდ მიიღო იმან ზ სთქვა: ჩემი დამ სათნოებიანი ქალია'აო; მე შენა'ც' უკუ ვიცნობაო იმისს გულს ზ ჭკუას. ზ თუნდ' რომ სწორედ წინააღმდეგი'ც' იუოსაო იმისათჳს ეს ქოჩნება, მაშინა'ც' გაწმუნებაო შენ, რომ მამა ჩემი ან შესცვლისაო თავისს განზნახვას, ზ თუ მიუციაო იმას სიტყვა, მაშ' სიტყვა იმისი წმიდა ანისაო ზ დაუდგვევლი. ზ ამის თჳს ამის მეტი ადამა გაეწეობა მა'აო ამ საქმეს, რომ ვალეწია უნდა დამოაწილდესაო, ზ შენ, თუ ინებებ ჩემს წყევას, წახვიდეო სევილდადამ. მე ან დავადასაო, რომ განუსჯელად მოვაქცე ზ ვეწმუნე სუსტს, უბნალოს იმედს; მაქა' ჯერ კიდე' შეიძლებაო გასწორება უხომოდ მოწყა-

ლის მეგობრობის შეტოვმილებისა; ჭ ჩემის დის მშვიდობისა თუ ჭ საკუთარის შენის მშვიდობისა თუ ს მოვითხოვო შენ-გან სიტყვა მომეც, რომ ადამიკი ნახვო შენ ისა ჭ განდგას წყვიტო იმასთან ყოველი ჭაჲშიაი.»

«მოთხოვილები იმისი, დასტურ, სამართლიანი იყო; მაჲა სიუჲაწჳელი, შმაგი სიუჲაწჳელი მიიღებსა სჯულთა?»

«დადურებულმან ამ ცივით ჰასუხით გსტჳი მე: ამისთანა გრილი მეგობრობა ლეონის გულისა მაკჳრჳეს მე; კანკად ვხედავ რომელი უღმირელია ისა საუბედუროს ჩემს მდგომარეობასაჲ ჭ რომელი ადვილი ყოფილა იმის თუ მოთმენა მეგობრის უბედურებისა. გმადლობ ბეძეულის ჩრევისა თუ; მაჲა კი მეონია ამ მიგიძღოდეს შენ ამა რომელი სამართალი ჩემოთუ სჯულების დადებისა თუ.

«ლეონს უნდოდა ამაჲჲ ლაღად ჰასუხის მოცემა ჭ მაშინავე განჴმონდი მე იმას.

«მეოქეს დღეს მიიხმეს, რომ ოჲანდეს მოსულ იყო ჭ მარკიანის სახლის კანიაც დახმული იყო ჩემოთუ. მაშინავე მივხედი, რომ შუღი ჭ ამა ჴვაგი მამა შენაცხდა საჭიროდ ამისთანა საწეენს სიუ-ტობილეს.

«ტეზებსა წერილით გსცან ესეცა, რომ ლეონს ეთჳა თავისის დისა თუ ჩემი კანდიეზი ჰასუხი ჭ ვალენიაც დიად გაბედვით მამართლებდა თუჩემი; მაჲა რომდესაც დამდგარ იყო ჟამი საქმის ნახვისა სწულენით მოუძღუდებულ იყო ისა. საშინლად გაჴიცებოდა იმას სისხლი ჭ გაცხელებინა, ჭ ამ ცხელებას, წავდენსამე დღეჲში, სიჴუდილის ჴიწჳეჲ მიეგდო ისა. ვალენიას მოჴწოდებინა მო-

მდუმარი, ადუქნი იმის თვს ყოველივე ზე ეთქვა:»
 ზატვიოსანო შამაო, მე საქმით დაჰმტკიცეო ჩემა
 სისუსტე, მაძა, აძას დროს, აძას დროს ობ-
 აგულობა კი ან შეიძლებაო ჩემაგან; ჭეშმარიტით
 გულისთ შევინანიებო მე ჩემის ცოდვისა თვს, მაძა,
 ცოდვის მიზეზი ჩემს გულისში სცხოვრებსო. მე
 ლო' მშობლის ნებას დავემორჩილო, უნდა მოვატ-
 უყოო ორი კაცი: ერთის მკლავსაზე, მწოლანკე
 სიუჟანულით უნდა ვიწვებოდეო მეოძისა თვს.
 აძა, აძა! ჩემა სული ასე ან დამდაბლდებაო. დუთის
 გულისა თვს, დაიყოლიეთო მამა ჩემი, ლო' ან მა-
 მკლას ზე ან მონასტრისში გავიზარდოო.»

«სათნოებანს ზე გეთილაგონიერს მოძუქანს ზა
 მოესმინა ეს ადსანება, ეგულისება ისეთის უბედურებას
 შესაძლებლობა, რომელსა-ცა წმკელი ვადუნია
 წინადავე ვერ დანახევდა, ზე მოესმადა ველამანის
 დასთანებაებად ყოველი ძალი მჭევრმეტყველო-
 ბისა ზე თავისის ხანისისა.

«დასასწულ მაჩვიზ დათანებაულ იყო ღმრებით
 თავისის ქალის ქოწინების შეუენებასაზე, ან ვინ
 იცის ზა მიზეზით: იმის თვს, თუ ელოდებოდა იმისს
 მოდონიერებას სნეულების შემდეგ, ან თუ დამო-
 ჩილებოდა ჩვენის საწმუნოების მცნებასა, ლო-
 მლის ძალითა-ც, ან ვინ ან უნდა წინააღმუდ-
 გებოდეს სადმითოსა სუწვილსა ჭაბუკთა გულისა
 მონოზონების ცხოვრებისა თვს.

«ამასობასში ველამანის გულაგრილობამ მოსწყულა
 ჩემა მეტოქე, აძა თუ იმის გამოისობით, ლო' ვი-
 თომც გამოიწერებული იყო ისი, უფლო ამ მიზეზით,
 ლო' ამანატრანება ჩვენსაში ისეთივე მოუწყნეა-
 ლოგოც სიუჟანული. ქეჩინანდმა, დამსდვა მე

მიზეზი თავისი შეუკაცხებისა ზე განიხილას ჩემი
შუენისძიება. ან ვიცო როგორ შეეცყო იმას, რომ
მე ვიყავ იმისი მოცილე. იქნება ქაინანმა ლეონს
განუშედა იმას ჩვენი გავშინი; მე კი იჭვი მქონდა
იმა-სე ზე იქნება უსამართლოდ-ცა. როგორც უნდა
ყოფილ იყოს ის, მაქა კი ლეონსმა დავიწეა
ადრინდელი თავისი ჩემთან მეგობრობა, მიუდგა
ოვანდესს ზე ოწინავე ისინი ეწიად გადაემეტყვნენ მე.

“გაიდა ერთს თოჴს-სე მომატესუდმა დრომ
ზე ვალდეს ბედი ჯეკ კადე ან გადწევეტილ იყო.
ვევდებოდა მამს ნება მიეცა მოწასტენს წასვლისა
თვს, ზე მანკიზ ზახუხად უოველთვს ამას ამდევდა,
რომ ეს სათხოვარი წინააღმდეგი იყო იმისის ნებისა;
მაქა ვერც თუ ის გაეუდნა, წათამცა გადწევეტილ
უანი ეთქვა იმის თვს, ზე ამასობა-ში ანა სწინდა
თუ როგორ დაბოლოვდებოდნ საქმე.

“ერთს სადამოს მოვიდა ჩემთან ტყეჩა, ალაშუ-
რინი სჯულისგანდამაგალსა-გით, რომელიცა
ივლცის სასჯელისა-გან, ზე მითხნა: ჭოწმოზ! ახლა
გვიანდა აწისაო ჩემის ქალობონისა თვს მოწასტენის
ფიქრი. უნდა ნახვითაო თქვენ ისა. ისეთს სასო-წა-
რეკეთილებას-ში-ა-აო, რომ შიშებს ადარ დასდევს
ზე მიგელოდებაო ბად-ში; კედელ-სე კიბესაც
ნახვითაო გადდასასლევლად.

“დამე იყო მოვარინი. მიველ ბად-ში, ვალდნა
იყო საშინელს გაება-ში ზე მითხნა: ჩემო საყუ-
რელო, ხვალ დამ უთუოდ უნდა გავიქცეთაო: აი,
ესეა აწისაო ჩემი იმედი! ხვალ, ამ დროს, აქ
უნდა იყოლო შენ. მე ჩემი თავი სრულებით ადარ
მასსოქსაო ზე მხოლოდ ვფიქრობაო შენის შვლის
სიტუცხდისა თვს!....”

ამ სიტუაციის დასრულებაზე, ჩემთვის, დამატებით
 კელი ზე მკითხა:

“ველმწიფეო ჩემო! იცით რა ანა სიუჟანული?
 — გამომიცდია.

“ყოფილ ხანთ თქვენ მამა?
 — ანა.

“მაშ, როგორ განვიმარტო მე თქვენ ის ადგი-
 ჯდებდა, რომელიც აწამოვა ჩემს გულზე? ამ
 გაგონებაში: შენი შვილია! ყოველივე, რამესაც
 შთაბეჭდა შეუძლიან ბუნებას ზე სიუჟანულს ცდუნაღს
 სულ-ში, ყოველივე განგუშეორე მე ათასჯერ
 საუბარელს ჩემს მეუღლეს ზე ვსცდილობდი განმე-
 ხნებებინა ისა. გამოსაღების დროს ვუთხარ მე იმას,
 რო, ხვალაღამ, იმავე დროს, ვიქნებოდი მე სა-
 ვდილობსთან ფოშტის კალასკით.

“კადიქსი, ხომალდი ზე ჩანცია იმელს გვამეკვდენ
 ჩვენ ჩვენის დაცვისა თვს. მომაცოთუნებელი იმელო-
 ვნებაო! მეუღლეობა, რომელიც მოგვაცოთუნებდა
 ჩვენ, შოქს იყო ჩვენ-გან.

“ან ვიცე ლეონსს ეჭიან თვალაუზნი თავის
 დაზე, თუ ოგანდესს ჰეკანდენ მხეკანაგნი, სა-
 მოცდაათს ბიჯზე ბადის კედლი-დამ, მოვანის
 მქექალს ნათელზე, თვალი შევასწან მე ორს კაცს,
 რომელიც თუქმე მიღწილებდენ მე. ენთი იმთ-განი
 გამოიქცა ჩემ-გან, მოისხნა დუქა ზე განდაგლო,
 ზე კამაშოუდებლივ მოშვანდა მე კმლით. მოვიგე-
 რებოდი მე იმას ზე წუთსავე გაუფრთხა, დაკოდელი,
 მიწაზე ზე წამთენჯელ-მე შეჰყვირა: ახ, შე,
 ბოლოცო, ბოლოცო! ეს კამა იყო ლეონსისა!
 ახლა თქვენ წამოიდგინეთ ჩემი ელდა!... მეორე
 დასდგა იმისს მაგიერად, ზე მაშინვე ვიცან მე

მაშინ ჩემი მეტოქე იმისის მძინვანების ზო-
ნოტობიერეულობისაგან. მომგანდა მე ისიც
ფიანსაგით ზღამკა მხარში, მეც გაგვიცხდი
ზეველებე იმისს სისხლში ჩემი კმალი. გაგუწვი
ისინი იქ გულშემოყნილები ზე გავიქცე ისევ
ზადისკენ ვალენიას მოსატაცებლად, ზე მინდოდა
მამინავე ღაქმალულ ვიყავით ჩვენ; მაქა კიბე იქ
აღან ღამხუდა ზე ფანჯრებიც დაესურათ: ვიძახე,
ვიევიარე — ზე ჩამიჩემი ან იყო წა!

«მითლად სისხლით შესურნილი, საშინლად შე-
შუოთესული ზე არეული... ოჰ! განაღდა შეიძლება ან
შეშუოთდეს თუთ უნებლიეთი კაცისამკულებლის გუ-
ლიცა?... ღაზბუნდი უკანავე სხვით გზით, წათამცა
აღან ღამენახა ჩემის კელისაგან მომაკუჭდავნი; მაქა
გულიც ან მიძლებდა, ღანჩენილ იუქნენ ისინი
შეუწევრელად, ზე ამის თვს გავგზავნე იმათთან ორი
გლეხი კაცი ზე ვუთხან მე იმათ, წო ჩხუბი იყო
იქ ზე მიწველებოდენ გასაშველებლად.

«ღამე მერკენა მე ჯოჯოხეთად. ოჰ! მოგონი
შესამჩნებელი ბედისწერაა, მოგონი გაუგო-
ნანი წილახდომილებაა, წო კაცი ხედავდეს თავისს
თავს კაცისამკულებლად, მტაცებელად, უნებურს ძვი-
რისმოქმედად ზე საგანად შურისძიებისა ორის ჩი-
ნებულის საგვანეულოსი! თვალწინ მოიღანდვიდეს
ბოტკალებსა, საქონდაქანეს ზე... მაქა ეველა ასე
უფრო საშინელია... უმაცოვრებსა, სიბცხვილსა,
სასოწანკვეთილებსა იმ გვამისსა, მომელიცა
უმიხოდ ეოჯილ იუოს საუქანელი, ღმერთად ხადილი
თავისს სამშობლოს მამულში, ზე ეცხოვროს მ-
ლოდ დიდებისა ზე ბედნიერებისა თვს!

«განვიყაქაჩე დიდებულ გავგზავნე უერთგულის

ჩემთა მოსამსახურეთაგანი, ჭიანჭოსა, შესატყუობად, თუ რა ამბავი იყო, ქალაქში. ხალხი ლაპარაკობდა თუ რამე წუხანდელს ჩხუბიყე, რომელს შიშისაჲ ჭედირანდ ოვანდეს მოკლულ იყო ზე ლეონს დეგელამად საშინლად დაჭრილი. ვისგან? რისთვის? ჯერ, ან იცოდენ, ზე მხოვლს იმ დღეს ჩემის სახელის გსენებასაჲ ან იყო. წამოიღებინეთ, თუ როგორ გულისშურთვით, როგორ მოუთმენელად მოველდებოდრი ღამესა ჩემის გადაკადგვისა თჳს იმ ქალაქიდან. რა დაღამდა გავეჩქარე საგრილოუსკენ; მოიწივა დანიშნული დრო — ზე ანა ვინ ანა იქ! ვათხოხებ შიშისაგან, ვსცდილობ როგორამე განკაშნო ჩემი თავი იმედებითა, გაშეშებული ვსდგევად, ძლიერ ვუწვიანავ, უუტს ვუვლებ ზე ან ისმის რა! უამი წელიად მიმდინარებს სატანჯველს უეცრებაში, შიშოვებასში, — ზე ბაღში ისეჲ ის დამა მღუშანებასა. მეჩვენებოდა, ვითომც ცხენებიც ჩემთან ერთად სთითოდენ შიშისა ზე მოუთმენელობისაგან. ემთით სიტყვით, გათენებადინ საგრილო დახმული იყო.

«რა საკუწველია, ძლიერ საშიში იყო ჩემათჳს სევითლასგე დაბრუნება; მაქა, მეტი რა დონე მქონდა, რომ ან მივსულავიყავ? გარა შემეძლო მარტოდ ჩემი თავი მომეჩინა უვალეჩიოდ? ჩემს ერთგულს ჭიანჭოსს უნდოდა შეეტყო, თუ რა ამბავი იყო ველამადის სახლში, მაქა, ვერ გახდა რა: იქ ყოველივე წუმიდ იყო; კედლობა შადიოდანგამოდიოდა ფეხსათუთქილი, ზე ბნელი ნადგული, მჩისხანება, მძვინვარება მესატონისა, მოსამსახურე თაცა დადრეშიდენ, — ყოველს სულს თითქო ენა ჩაკანდნოდა — ზე ვერ შევიტყუეთ რა».

«მეორე ღამესა ისეჲ ისე გავატარე საგრილოს

ფანჯრებს ქვეშ ზე კიდუ ვერ ვინ კნახე. ჩემს სა-
სოწანკვეთილებასში განმხადებულ გიყავა გადამედვა
თავი ყოველს განწინულებასზე, ზე ამ დროს მოვიდა
ჩემთან ვალეჩიას მოძვანდი ზე მიიხნა:

«ტომიზო! ჩქანა წადიო სადმე ზე ახლავე-გადი
სევილლადამ. ხვალ დაგიჭეკენ ზე ადამ გეშველებ
წაო. ლეონს მოვიდა გონახე ზე ყოველს ვერს
გამომეფადგნებსო.

ამე ამანახე დავიყვირე მე:

«მოვიდა გონახე? მადლობა დიქნის, ზადიგო-
სანო მამო, მადლობა დიქნის. ზე როგორ უნდა
წავადე? ხო იცით ვინ მჩჩება მე აქ ზე როგორს
მდგომანგობასში?

«ვიციო, მანა ისა ზე იმისი მოახლე დამწყედე-
ულის ანიან ზე ანა რომელით გზით ან შეუძლიანთო
იმით გამოსჟდა.

«დიქნით! ზე როგორ მიხმანებთ, რო ვუიქნობდე
მე ჩემათჳსდა?

«გთხმანებს ისა ზე მოითხოვსო.

«თუ ყოველივე იცით მეთქი თქვენ, მამო როგორ
შეძომლიან დაუტევო ისა ამისთანამდგომანგობასში?

«მამა ხო ან გამოუშვებსო იმას თავისის სა-
დგომადამ, ზე მას შეეწეობას მისცემსო იმას თქვენი
სიკუდილი?

«ოჰ! ჩემს სასოწანკვეთილებასში ჩავუჳადლები
მე იმას ვერსაქვეშ!

«ვალეჩია ადგიკმალაჳსო ფიქნადცა ან გქო-
ნდეს შენ ეკე ან იცო შენ ველამანის სისას-
ციკე-ზინდაზინდი საქონდაქანეახე წავაყვანებსო
შენ ისი. წამომადგინეო თვალ წინ იმისი ელდა
ზე ბოლოტობა, როდესაც შენ თვითონ გამოიწენ

თავს იმისის შულის მკუდელად ზე ქალის მომაცოთუნებულად! ცუდილად ნუ სტყუვდები იმედებით მშობლის გულის მგდმნობელობა 'ახე' ზე გეშინოდესაო იმისის ბოროტად გაცოთუებისა თავისს საკუთანს სისხლ 'ახე' და 'ცა! დმუდმან კი დაიჯანჯოსაო, მანა' მოდესაც ვალეწია შეიტყობს შენს დაბოძკილებას, იმისი სიცოცხლე ალან იქნება, ზე მაშინ ვინ იქნებაო იმისი მკვლეელი?

«ზე თავი რომ დაჯანჯეო მე იმას... ოხ, დეგო!

«ჰე, იმას, იმას უნდა ეკედრო; ისია' ჩვენი მამა ზე შეგეწევისაო შენ. ზიკველი ჩემი წადილი ის აწისაო ეხლა, წათამცა ვალეწია დასშვან რომელსაჲე მონასტერ 'აში', სადიოგან 'ცა შეიძლება იმისი გამომანება. ჯეკ' ზიკველად საჭირო მხოლოდ ის აწი, რომ დრომ' დაამშდოსაო მანკიზის გული.

«მანც ხომ შევიტყობ, მამაო, მე თქვენ 'აგან, რომ გოგონს მდგომანეობა 'აში' იქნება ისა, ან რომდეს დასჭიოდება იმას ჩემი შემწეობა?

«ყოველსაჲე სცნობაო, იმედულობადეო ჩემ 'ახე', მე ვიქნებიო შენი ერთგული მეგობანი ზე ამ 'აში' თვთ ცას გეფიცებიო მე შენ.

«მამო! მშდობით, კაცო დუთისაო! თქვენ გაძწმუნებ მე ვალეწიას; ნუ დაუტყეებთ იმას ზე იმასა 'ცა' შეიტყობთ სადა 'ცა' მე ვიქნები, — ვუთხან ზეცს ზე გამოვეთხოვე.

«ჩემით ჰაზრით ზე ჩემის ერთგულის ჭიანისას წიკვეთი, ის სჯობდა, რომ ვიწე ქვეუნად გამოვიდოდა კმა ჩვენის ჩხუბისა, ჩავმჯღან ვიუაჲ ზიკველსაჲე ხომალდ 'აში' ზე წავსუელ ვიუაჲ კადიქს. მანა' რომ გოგონს წავსუელ ვიუაჲ ის მანრიადამ ვალეწიას სვის უმეცარი

ბე გონებით მიმოშეძივა იმისი ამბავი განუყოფელის
შეკანეს იქით!!... გერ გაგბედავდი მე ამას ბე გერ-ცა
თუ ურცხვითა განსაცდელთა იმულებულ გექმნე მე
ამისა ქმნად. მასწ. წავიდეთაო დანადრას მთებ-ში,
— მითხრა ჭიანჭოსამ, — წავიდეთაო მუხტას, სა-
დაცა გშობილ ვაძაო ბე სადაცა სცხოვრებსაო
მამა ჩემი. ისი მოგცემსაო თქვენ მუუდროს სად-
გუქს, სადაცა უშიშრად იქნებითაო.

«ეს ჩრეკა მომეწონა, წამოველ ბე დავეკვდრე
ამ ბედალს ქოხ-ში». მას-უკან გაგვზავნე ჭიანჭოსა
უკან-ვე სევილას, ჩემს კეთილს ბერ-თან; მაძა-
იმის თვს ადევრდალათ სიარული მარგინის სახლ-ში,
აბ ვიცა იმ მიხვით, რო- შეეკაცხათ ისი ჩვენს
მესაიდუმლედ, ან თუ ეგონათ, რო- განმტკიცებდა
ისი ვალერიას თავისს სუნივალს-ში — მონასტერს
წასვლისა თვს. როგორც უნდა ყოფილ იუოს ის,
მაძა- კი ადამ თუქმე აძლევდენ იმას იმისის
ნახვის ნებას.

«ჭიანჭოსამ მომიტანა ეს სამუხანო ამბავი-ცა
ჩემის საქმისა: გელამად ბე ლეონს, ვალერიას მარ-
გოსნების დასაცვლად, ჩუმად თუქმე იუუნენ; მაძა-
შვილის სიკუდილით გამწარებული, ჭედრინანდის
მამა კი მოითხოვდა შუდის-ძიებას. გამოჩენილ
იუუნენ მოწმები-ცა, — იქნება თვთ ის კაცები, რო-
მელნი-ცა გაგვზავნე მე მისაშველებლად დაჭრილ-
ბ-თან; ჩემი გატყვევა-ცა საბუთად მიეღოთ მსაჯულთა,
განვესაჯე მე იმათ სასიკუდილოდ ბე ყოველი ჩემი
საცხოვრებელი სახაზინოდ აქწეწათ.

«ოჰ! დმერთმან უწყის, რო- ეს მეხი ძლიერ
სასტიკი აბ იუო ჩემ-თვს! მაძა- ამის შემდგომ, ორს
თთუქს უკან, როგორი ულდა მცა მე კეთილ-მოქმედის

ბერის წიგნმა!... მე მწერდა ისი: საყვარელო მეგობარო! ყოველი ჩემი გულსამოდგინება დღეის შემდეგ უსაზღვროდ იქნებაო. ვალენიას სკეს ჩამოეფარებისაო ბნელი ფარდა; მხოლოდ შემოდინაო გაგუწეო შენ სამწუხარონი წინასწარგმნობანი: ამის მეტი ან ვიცი რაო, რა ადარ ანისაო ისა ანაო თავისს სამშობლოში და ანაო სევილასში; ან ანისაო ანა რომელსა-მე ჩემდა ცნობილს მონასტერში; მხოლოდ დემეტრან ჟუვისაო და იმისმა მამამ სადაც ანისაო ისა... გუჟყრებ ცასა და ვილოცავაო!»

«ღამებადებო!... ფიქრად-ცა მეშინიან... სასტიკი ველამად რა შეიტყობდა ჩვენს საიდუმლოს, წამოიღებდა თავისს საგვარეულოს უზატყვევას, და იქნება თავისს უკეთურებაში, ბოროტეულებაში... ოჰ! თავსადი მეცემა!... მარა ეს საშინელი საგონისი დაუდგომელ მქენჯრის მე უღაბნოაში. მე ვად მიზეზი იმისს სიკუდილისა! მიზეზი ბოროტმოქმედებისა!... ჯ, მეგობარო ჩემო! მითხარ, რუ თუ ხმელია ეს ქვეშასაგები, რუ თუ მკაცრია ეს განმხოლოებული ცხოვრება განსჯილის კაცისა თვს და მიზეზისა თვს საშინელთა უბედურებათა? აი საიდუმლო ჩემის ბედისწერისა; აი ნაყოფი გულსათქმისა, რომელიცა მეჩვენებოდა მე საქებუნად და სათნოებანად, იმ უბედურს დროდ-მდე, როდესაც შთაგარდი მე სჯულის-გადამავლობის საფრხეში — დავინახე მკიც-შემთხვეულება და გეგინე!

«ქანასოა დიდხანს სცხოვრებდა უქმად სევილასში. როდესაც მოუკვდა იმას მამა, მაშინ კიდევ მოვიდა აქ; აგაშენეთ მე და იმან ეს ქოხი, და ისიც

აქ, ჩემს შახლობლად სცხოვრებს, უწინდელს მდგომარეობაში, უოველსავე მიზიდავს მე ისი, წა'ც' საჭიროა, ჩემის სამგლოვიანროს სიცოცხლისა თვს, იმ სიცოცხლისა თვს, რომელიცა წელიად ჰქნების სინანულის სასტიკთა გვეუბნათა გან.»

ასე მოსთქვამდა მეუღანოე. გსცდილობდი და-მეწმუნებინა ისი, რომ იმასი უბედურება იქნება ისე მძიმე ან იყო, როგორც გამოიხატაგდა ისი თავისს თავში, თავისით სეკდიანობით; რომ იქნება მამამ მიაფარა სადამე თავისი ქალი, იმისს სიცოცხლის ზე ზატივის დასაცველად; რომ ანა რომელი შეუჩაღებდა ვერ დააჯერებინებს კაცს ამისათანა სიძინელს მკვლელობას; რომ შესაძმწუნებელით სჯულისგანდამავლობით განამწაჩებს ისი გველამანს, განამწაჩებს თავისს თავს, განამწაჩებს უნებურს ზე დიად აღვილად მისატყვებელს სისურეს.

ამ ნუგეშისცემას ჩე მეუღბნოემ მიზანუხა:

«ოჰ! სხვა დანაშაულიცა რომ ან მქონდეს წა' მე იმასათან იმის მეტი, რომ ჩემით მიზეზით იტანჯება ისა, მდუღარედ სტიჩის, ნაფლობს ზე ხმება დაუსრულებელის მწუხარებისა გან, რომელიცა უეჭველად გააქრობს იმისს სიცოცხლეს, განა ეს ბანდაროსობა კი შემოდლიან მივუტყვო მე ჩემს თავს!»

გნახე რა, რომ მხოლოდ დროს შეეძლო განქანვება ძლიერ აფელეხულის, იმისის გონების ღანდებისა ნება ვსთხოვე მე ხანდახან მომესვლეობდეს იმასთან როგორც იმისის მწუხარების მესაიდუმლეს, ზე თუ იმისს ნუგეშისცემას ზე სიამოვნეს ვერ შევიძლებდი, მაინც კი ღმობიერით გულისთ ზე წმუელით გულმტკივნეულობით ხო' ვეახლებოდი.

დაუკდეშელად აფვიარებ მე ჩემს ამჟანგაანებას,

რომელიცა მდგომარეობს იმაში, რომ უბედურებაში მე ჩემი თავი მიმაჩნია სხვებისაგან. საკუთარი ნადგელი ჩემი ყოველ თვს მდგომარეობს ზღაპარად დაიფარვის ჩემს გულში, ზე ამისათვის ან ვინ არის საჭირო ჩემსათვის. მაშას, რომელსაც ივნებს მეგობარი ჩემი, ვიმედოვნებ მე ყოველთაგან იმისს ნუგეშისაღებას.

მა გამიძლავნა ჭოწმობა თავისი ნადგელი, გული ან მითმენდა თავი დამენებებინა მე იმის თვის; მიწოდდა მოუწყვეტლად ნუგეში მეცა, დამესხა ნელსაცხებელი იმისის გულის წყლულებისა თვის, გამეადვილებინა ის, მაშას სჩნდა იმას სჯულისაგან დამავლობდა, ზე მეაღწეხნა იმის თვის მქცქადით, მოწუხდით იმედით.

დღესა ერთსა იყო საშინელი ქანისხადი, რომელიცა იშვითია, იქაურობა კეთილს ჰაერში. რომელსაც ჰაერი დამშვდდა ზე ცაჲ ახლად განზრწუნდა, წაგულ ჩემს მეუღანოესთან. ჭოწმობა იფრდა ქობთან, მდგომარეობა, ზე მუხლებსაგან ეფრდა ერთი შვენიერი ყმაწვილი, რომელიცა ჰასაკით ზე სანახავობით გამოხატვიდა სიყვარულის დემეტას. მეუღანოემ გაბრდისწია თავისი დუჩა, რომელიცა დაჰყარვიდა ყმის სიშიშველეს, ზე მკითხა:

«როგორ მოგწონს ეს ბიჭი?»

ცხრის წლის აღონისი იმაგანე ცუდუა, საყუარელი ზე ყოვლით ფრით სწული ან ყოფილ იყოს. ერთით სიტყვით, თვალწინ წარმომიდგა ნიშნის ყმაწვილის შვენიერებისა ზე გაცხებით ვუმხედრი მე იმას.

— ვინ არის ეს საოცარი შვენიერი? — ვკითხე მე დიდით მიმოწვლილგელობით.

«ეს გახლავს გლეხის შვილი, რომელიცა გა-

მოვიყვანე მე წყლიდან; ციტრელებისა, საცოდავი ზე
ტანის-სამოსი მზე-ზე უმრეხა. ქუხილმა, რომ გა-
დიანა, იმ დროს წყლის შიდა-ზე, გადმა, თევზის
ნადირობდა ეს. მე-ც, ჩემის ჩვეულებისა მე-ც,
ვკრეფდი ბაღებს მთის დადმანთ-ზე, ზაწია გუ-
შიდონი უძნაგად იჯდა მაღალს ღოდ-ზე ზე თვალს
ან აშოვნებდა თავისს ნემს-კავს; უცებ მოუცუნდა
ფეხი, ჩავადრა წყალ-ში ზე ტალღებმა მოიტაცეს.
მასწინავე ჩავადრი მე-ც წყალ-ში, კელი ვსტაცე
ამას, გამოვფრტანე ნაში-ზე უგონო ზე ძლივ მე-
გათბე ზე მოვასულიერე. საბნალობელი ბაღი
ცრექლით მშადლობდა მე; მხოლოდ იმას სწუხს, რომ
თავისი ნემს-კავი დაეკანტა, რომელიცა გაუკეთებია
ამის თვს თვთონ დედას.

მასწინავე გვითხე მე უმარჯილს ალექსანდრე:

— დედა შენი ღამაში უნდა იყო.

«ძალიან ღამაშია-აო, ბატონო, — მიზანსუხა იმან;
— მაგდამ კი ჩემს საუბედუროდ უფერულა-აო.
ამბობენ ვითომც უფერულები დიდს ხანს ან იცო-
ცხლებენო; თუ სასიკეთად-აო, ისა, ვერც მე ვი-
ცოცხლებ-აო. თავისით შემუთი გაგუზნდივან მე იმას,
ზე ახლა მუშაობს ზე ისე მკვებს-აო.

მე-ც მე გვითხე:

— ჩემო საყვარელო! მამა ან გუყავს?

«ოჰ, ანა! ჩემს სიცოცხლე-ში ან მინახავს მე
ისი ზე ვერც-ც თუ გამიბედავს-აო იმა-ზე ღამა-კი:
უმთი სიკეთა-ც რომ წამოძვდეს მე იმა-ზე, დედა
მასწინავე ცრექლით დაიფხვრება-აო...

ამ დროს შეესმა იმას დედის კმა ზე დაიყვირა:

«აი დედა ჩემი იმანის-აო! აბე გადმა მე-ც ზე
ნადგლისა გან უთუოდ გული გაუსქდებ-აო... კაი-მე!

ცინისაო! მიბოძეთაო ტანისსამოსი; ჩქარა თქვენი
ჭინიძე! ჩავიცვამ ჭე გავიქცევიაო.»

ქოძმოზმა მითხრა:

«საყვარელო მეგობარო! შენი კალსკა ხო' ქვევით
სდგასაო; გაჰკვარეო ეს ყმაწვილი თავისს დედას.
— შენმე' მიუბრუნდა იმას ჭე უთხრა: მშუდობით,
საყვარელო ბოგშვო! გიუვარდეს, გიუვარდესაო
დედა; ყოველ თვს მადლობელი იყავო იმისი იმისის
სიყვარულისა ჭე მზრუნველობისა თვს.»

დმერთო! ქოძმოზს რო' სცოდნოდა თუ ვის
უაღერებდა, ვის ეხვევოდა ისი! რო' სცოდნოდა,
რო' მეორეს კიდე'ახე' მდინარისა ცხემლით განი-
ბანებოდა... იმისი საყვარელი ვაღერია!

როდესაც ზატარამ ქოძმოზმა, ცანაჩიცვა, მო-
გსჭიდე მე იმას კელი ჭე ჩამოველ მთიდან. ვანიშნე
იმისს დედას, რო' ან შეგვეძლო ჩვენ იმ' ადგილს
წყალ'აში' გასვლა ჭე წავიუვანე მე ისი კალსკისკენ.
გზა'ახე' ვიწყეთ ჩვენ საუბარი ჭე კვითხე მე იმას:

— რა გქვია?

«სუმბული. (*)

— დედა' შენს?

«ზოლიანა:

— მამას შენს?

«მამსელ.

— გაქვსთ რა'ამე თქვენ?

«აწაფერი: ანა ც' მინდოდი, ანა ც' ბაღჩა, ანა ც'
ნახიდი.

— მაშე' რბო სცხოვრებთ?

(*) სუმბული ანა სახელი ყვავილისა, რომელსა
ქაჩთულად რქვან,

—მუშაობით. დედა ზე იმისი მეგობარი დედა-კაცი
მუშაობენ დღე ზე ღამე.

—განა ჰყავს დედა? შენს მეგობარი ვინა?

«დიახ; ჩვენთან დედას ისა ზე შველის დედას
შველას ფეხ-ში».

—ქას აკეთებენ ისინი?

«ძაფს ანთვენ, აბრეშუმს ახვევენ ზე სწვენენ ჩაღის
ლაძახს გიდელებს. მე-ც იმას ვაკეთებ, წა-ც ვიცი:
ჩიტებს ვიჭერ მახით ზე გოეჭსაობ, ზე მოდესაც
გაგინდები, მაშინ ვიჭნევი გლეხი, მეველე, მწეშნო,
ან წა-ც ღმერთს ნებას. ძალიან მინდა მე მუშაობა
დედას, თვს, მოგონც ეხლა ჩემოთვს მუშაობს ისა.

—კმაყოფილია? ისა თავისით მდგომარეობით?

«მოგონც სჩანს, კმაყოფილია: მაგნამ ვშინად
ვი მოწეინდილია, მოდესაც ელაზნაკება ჩუმიად
თავის მეგობარს; ზე მაშინ მიაღწესებს მე ზე შუცებ
შებდავლებს ზე ცრემლები სცვავა; ვშინად ჰყოცნის
წატანს ხოკეანს, მოშელ-ახედაც დაწეინდილია
სიტყვები...

—სიტყვები?

«ჰო. მე ან მესმის ისინი, მაგნამ დედა მზადდება
თავის დრო-ახე, ამიხსნას მე, თუ წას ნიშნენ ისინი.

—ან გახსოვს შენ ისინი ზე-ზინად?

«მოგონ ან მახსოვს: ს ა თ ნ ე ბ ა, ს ი ე ჟ-
ა ნ ჟ ლ ი, შ ე შ კ ე ე ლ ა ბ ა.

ამ გატონება-ახე ძლიერ ავდილდი მე ზე ღავიძასე:

—ოჰ, ღმერთო!

ჩემს ღაღადება-ახე გაოცდა ისიცა ზე შკითხა:

«გეკვინსთ-ო მო ცხნის წლის ბიჭს უსწავლია
ზე-ზინად სამი სიტყვა? მაშე შუგნო ძლიერ გაკვირ-
დებითაო, მოდესაც ვიამბობ მე თქვენ წატანა»

მოსეს, ისააკის ზე იოსების ისტორიას ზე უველასაზე
გადე უვეთესს საბჭალოს იხმალის ისტორიას,
რომელიც უოველათს მდუღნით ცრემლით ატირე-
ბსაო დედა ჩემს, სულ უველას ის ზე-ანიად ვიცნო.»

თუთოეული ლექსი ვანმატვიცებდა მე ჩემს წი-
ნადმიტმნობელობასაში; მაქა, წადგან ჭოწმობის
დევიზი დიად ჩვეულებრივი იყო იმ ქვეყანასაში,
სადაცა გმინული გულოვნობა ეუთვნის ეწის თსე-
ბასა, ამას თსე დატეშმანიტებით ან შემეძლო
ჭრწმენილ-ვიყავ ჩემს მიხდომილებას. გონებით გეძი-
ებდი მე ღონისძიებას ჭეშმანიტების შესატყობად
ზე გუიქობდი: თუ სწოედ ეს დადაკაცი ანა ისა,
მაშა გამოვართქევინებ მე ამას, ზე თუ ანა, მაშინ
ჭაზნსადა ან მივატანიებ მე ამას ჩემს საიდუმლო-აზე.

ჩვენ მივდიოდით წულის ზაჩს, მდინარის ადმა,
ზე გეძებდი თონს, ზე ტრფიალი დედა ქვევითი
მოგვსდევდა გადმით. დოდესაც წყალს გავედით ზე
მივეც იმას თავისი შული, მაშინ მითხდა მე იმან:

«ოჰ, კელმწიფეო ჩემო! შევდაჩს მაცოცხლებთ
თქვენ მე; მაქა მივეიჩს კი ვინ გაიყვანაო გადმა
ჩემი შული?

მაშინ თუთონ სუმუულმა უამშვო თავახი შემთხვევა
ზე სთქვა:

«უთუოდ დავინჩხოზოდოო მე, თუ ეწთი ვი-ადაც
ზოდოლია ან ჩამოვანდნილ იყო წყალ-აში ზე ან
გავეყვანოო. მანთალია ძლიერ საშიშარი ცხვი-
რანი აქსაო, მაგნამ კი კაი კაცი-აო. მამასავით
თავს მეველებოდაო, მომასუდიედა, გონ-აზე მო-
მიყვანა, გამათბო ზე სთხოვა ამ ბატონს წამომყო-
ლოდაო შენ-თან, ჩემო საყვანელო დედაგ.

«მაშე წატო თუთონ იმან ან იწება აქ გამომბ.

მძინება, რომ ზიზღა-ზიზღ მომეხსენებინათ იმის
თვს მადლობა? — ჰკითხა დედა.

ამის წასუხად მე გუთხან:

— ცოტა განეუფლოს ისი ზე ეწილება ხალხს.

“განა შეიძლება, რომ ისეთი კეთილი კაცი
განეუფლობდეს? რა მანებულობა-აო თავის და-
ჟანგა მეტყობელთა ზე მმადლობელთა ადამიანთა
გან? თუთონ მე მოეგანსო მანტოობა; მანა კი სასი-
ამოვნო იქნებოდან ჩემ-ათვს მომეხსენებინათ მადლობა
ჩემის შვლის მხსნელისა თვს.

— მაგა-აჲ ნუ სწუხანთ, — გუთხან მე. — მე ზე
ისი კმინად ვხედავთ ენთი მეორეს, მადგან ომინავე
ჩვენ გულის-მოდგინენი ბოტანიკოსები გახლანა;
ზე მოდეს-ც ვანახა ვიდე მე იმას, ვეცოვი თქვენ-
მაგიერ სამდუწავს, ზე უთუოდ მოვიყვან. ახლა კი
ნება დამითეთ გაგაცილო თქვენ, ზე ჩემი კადასკა
მანამ აქ გახლდება.

“ანა, მად გაიწეებითაო, — მითხან ზე აიწევა
ზიზღის-სახე-აჲ; უნდა როგორმე აღეწიანით სახით
მეძლივა მე ეს იმის-გან ჩემი დათხოვნა ზე ამის თვს
ვსთქვი ვიდე:

— დიდ საწუხნად მაქვს მე ჩემის ზატანა მე-
გობნის მოშობება. საკვწვლად საუგარელია ეს ზე
ან ეკადრება ყოველ თვს ქოხ-ში ცხოვრება. გაგ-
კადნიერდები დაგარწმუნო ცრუიადი დედა, რომ
ამის-თანა შვლი მოდის-მე შეიქნება დიდება ზე
ბედნიერებად თავისის მოშობისა,

ამა-აჲ დაამხან იმან თვალეზი ზე მითხან:

“დიდება ანა ჩვენ-ათვს ანისაო; ზე ბედნიერება
ჩემი იმა-ში მდგომარეობს, რომ ვსცოვრებდეთ
მეუღროს უდაბნო-ში.

— წად ზეიქრობთ აგრე? — ვუთხარ მე, — იმედია
 ანკი მთელი მამაცობისა... (ამ თქმასზე
 გააუჩუოდა ისა)... — განა იცით თქვენ თუ რა იმედი
 მიეღის ქვეყანასზე თქვენს შუალს, თუ შევნიშნებას
 გაწდა ექმნების ამას სათნოება-ცა? თუ განონად
 ექმნების: უფლებად ვედიდებ ისა ღესე-
 ჯანუღისა თჳს?...

ამ სიტყვებმა აწამოეს იმასზე ელექტრული
 მოქმედება ზე შინაგანი დელოვა უძლიერეს გამოსწრაფა
 იმისს ზიზის-სასხე-სზე, ზე მითხრა:

«მოწყალეო კელმწიფე! რასა გვკველია, სხისა-
 მოვროსა, დედის გულისა თჳს, რა აგრე ვეთილით
 თვალით ბმანდებთაო ჩემს შუალსზე; მაქა თქვენი
 სიტყვები საშინლად განმაცუფებენაო მე. წადგან
 გნებასთ ჩემი გაცდილება ჩემს ქონა-მდინ, მასე გთხოვ
 გამაგებინოთაო, თუ როგორ მამლეკითქვენ მე მა-
 გისთანა იმედებს, წინააღმდეგ მდაბლისა მდგომა-
 რეობისა ჩემისა?»

მე ვუპასუხე:

— საჭიროა, მხოლოდ შემოგხედონ თქვენ, სა-
 ჭიროსა, მხოლოდ მოისმინონ თქვენი სიტყვა-პასუხი,
 ზე უფლები კაცი დანშუნიდება, რა მდაბალი მდგო-
 მარეობა ან შეგშვენის თქვენ.

«სხვა ქვეყნებსაშიაო, — მომიგო იმან, — სხვა
 ქვეყნებსაში ზე ანა ისპანია-ში შეიძლება უფე-
 ლ-თჳს მოქალაქების ზე სოფლელების განჩევა იმათის
 შესედულობით ზე ლაპარაკით. აქ, უბედურება-ში-
 აცა, კაცი ან ჰკარგავს გეთილ-შობილურათა გრძნობათა.

— მართალია, — ვუთხარ მე; — მაქა, ასე ნათლად
 ან მინახავს ანას დროს მე ის, როგორც ახლა
 ვხედავ.

შანთლად ჯალეჩიამი მიმიდო თავისის ალაჩუხის
გლახას ჭეჩსაქვეში, იმ სახით, რომელითაცა მიეღოს
იმას უცხო-ქვეყნიური გელამანის სახლ-ში: ანა
სახითა უბედურებისაგან დამდაბლებულის ამჟამ-
განებისათა ზე ანაცა მოწიწებითის სინანულის სი-
მკითაღით, ანამედ იმ სუდიერის კეთილშობილების
სახით, რომელიცა დაემოწმილებინ ბოროტსა სვესა,
მანა: კი ჰგომნობს თავისს დინსებას. სხივი ნათლისა
ჯერედ კადე: კამეჩიება უწინდელის მდგომარეო-
ბის სინელები.

სიდაჩიბე დაიჯანკებოდა ქოხ-ში: მქონებლობის
ზიანადის ქვეში. დია: მანტივნიცა ნიგონი კნი-
ლებდენ სიუაქიხით ზე სისხეტაკით. მეგობრან იმისი
სცდილობდა ჩვენებულ იუო იმისს თანასწოროდ,
მანა: ვეკ მოიხელოვნებდა დაუჟანკა საკუთარი
ზატვიისცემა იმისი. ჯალეჩიაცა ატეოავე ვეკ
შეიძლებდა თავისის უზიანტესობის დამაღვას, ზე
ამასობა-ში, თუშცა იჩვენებოდენ ისინი მეგობრე-
ბად, მანა: სამნჯლო ან იუო ჩემ-თვს განსხვავება
ქალბატონისა მოახლისა გან. მეგობრან იწოდებოდა
უჩსინად. შეიძლებოდა უჩსინა უოჟილ იუო ტეკესა,
ზე ამ გამოცანის დასაჭეშმადიტებლად, საჭინო იუო
შხოლოდ ადმეწემა მე ისინი ჭოწმოზისა თვს. მანა:
ჯეკ: ან მოწეულ იუო ჟამი, წათამცა ეს საიდუმლო
გამომცხადებინა მე იმის თვს, წადგან მეშინოდა
იმისის სიუჟანულისა. საჭინო იუო მომენდვა ჩემ-სე-
სუშულის დედის გული ზე ყოველივე შეეცყო
იმის გან.

წოდესაც დაჯჩიით ჩვენ ოწნი, მასინ მითხრა
მე იმან:

«მომიტევეთ ჩემი გამოემიებლობა; მანა: დიდად

მოსუწინე გახლავან ცნობისა, თუ ვინ ბძანდებით,
 ზე ან სადაიდაძი, ზე როგორ მობძანებულ ხართთ
 ამ უდაბურს ადგილებსაში,

ამე კითხვასზე ნიშნადან ვუთხარ:

— მე გახლავან შვეციის კონოლის დესპანი მა-
 დრიტის კარსზე. წადგან მოცდით ვან ზე თავ-
 ისუფადი დრო მაქეს, ამის თჳს გსცდილობ დავაწო-
 ისპანიაში. ყოველი ნახვისდინსა ადგილები; ზე
 წა კი სიტყვა ჩამოვანდა ჩემს ქვეყანასზე, ამასაც
 მოგახსენებ, როე იქაცა, იქაცაიციან კაცთა, თუ
 წა აწის ს ა თ ნ ე ბ ა, ს ი უ ვ ა ნ უ ლ ი ზე
 შ ე უ რ ე ე ვ ე ლ ო ბ ა!...

ამასზე ვეღან შეიძლო იმან თავის დამაღვა ზე
 ძლიერ დედილიმან მითხარ:

«ოჰ! მე ვხედავ, როე ჩემის შჯლის სიტყვებს
 განამოეძებთ თქვენ; იმას მოუხსენებიათ თქვენ თჳს..»

— მანთადია, იმან მითხარ მხოლოდ ის, წა-ც
 დაწეწილია, ჯამაზს ჩაღის ხოკედასზე; მანა მე
 ესეც შეიძლიან შევიტყო, თუ წა აწი დაცული
 იმასში. ჩვენ, ჩედილოეთის მცხოვრებნი, ყველანი
 დიდი გულთამისნები გახლავართ.

ვალერიაძე მიპასუხა:

«თქვენ უთუოდ გნებაჳსთა შეექცეთ ჩემით შეწუ-
 ხებით ზე გეკ მივმხუდან ვან წა საკადრისა-
 თქვენისათანა კეთილის კაცისა თჳს უხედურის გულს
 ტანჯვა...»

გაფიცებულმა ამ სიტყვებით ვსთქვი მე:

— დამსაჯოს მე ცამე წლიურით ტანჯვით იმ კეთის
 წუთისა თჳს, როდესაც ტანვამწარო მე უხედური!
 აწა! აწას დროს ისეთი უწყალო აწ ვიქნები მე!
 მკიწაშემთხვეულებს წმინდაა ჩემს თჳს თჳთ სჯული-

საგანდაშავალაშია: მაშ, როგორ წმიდა უნდა იყოს ის უბიწოებასა ზე სათნოებაში! როგორ სა-
ღმობიეროა? წმინდას, ტუჩუას ზე სუსტს გუელაში!
«ტუჩუას ზე სუსტს გუელაში? ღმერთო!...
იცით თქვენ...

— ანა, განსვენებით პანდუბოდეთ: ნუ გეშინისთ
დაუნდობელობისა.

«მაშ, შიშპანეთო, რა გგონიათ, რა ანა? დაცულის
იმ ხოკებაში?»

— დასაზულება საუჭაქლისა კეღისა, სისხლით
დაწეწილნი ასოები...

«ოჰ! გცოდნიათო ჩემი საიდუმლო!...

— ანა, დაცულია? ის ოქნოს გოლოფაში,
ქნაღ თქვენს შვენიერს თმასთან...

«მაშ, უოგელავე იცით თქვენ? მაშა მხოლოდ
ჩემის გულის საიდუმლოს მცველმან იცის სადა ვაჩ
ზე გამოგვჩანათ თქვენ ჩემთან? ისი სად-ღაა? ანა?
სადა?...

— მოწყალეო კელაშაგ! თქვენ უნდა გამიცუდეთ.
დაწმუნებული ვაჩ მე თითქმის, როგორ ჩვენი ორი
საიდუმლო ერთს შეადგენენ; მაგა, თქვენ თავისუ-
ფალი ხართ ზე მე ანა. თქვენ უნდა აღსწავოთ
ფაჩა. მე როგორ წინ დავასწავ თქვენს მონდობილე-
ბას, შეშეძლება განცემა თქვენი.

«ზე რა გნებაგსთო საცნობელად? — მკითხა მე
იმან თნთოლით.

— სახელი თქვენი?

«ვალეჩი.

— სახელი იმისი?

«ქოჩი.

— მაშ, თქვენთანა სცხოვრებს ტუჩუა?

«ტეჭეზა.

—საგმალაჲ. გქონდესთ იმედი იმისის ნახვისა.

—«ოჲ! სახელობილჲაში, ხო, ან ანისაო ისი? სად დაუტყვეუთო თქვენ ისი? იცისაო იმან თუ სადა ვან?

—ან იცის ჩა. ჩო, იცოდეს, იქნება აუტყდეს ჩაჲმე. გაუფრთხილებლობა დაგდუშავს თქვენ ორთავე, ზე სიუჟანოული კშინად გაუფრთხილებელაჲ. იცხოვრეთ აქ, ჩუმად, ზე თქვენი ნავთსადგურნი ან უნდა იცოდეს თქვენმა, ერთგულმა, უუტყუალესმა, საუკრელმა, ატა. ჩადგან კსცდილობ თქვენს ბედნიერებას, შინდა ჩო, ანა ჟეჩი ღონისძიება ან გქონდესთ თქვენ თქვენის თავის საგნებელად. ჩოდესაც ღჩო იქნება, მე თვითონ შეგუჩი თქვენ უჩითაერთთან. ახლა კი ყოველიავე მიაძვეთ, ჩადგან საჭიროა ჩემთვის ვიცოდე, თუ ჩომელით სასწაულით განეჩინეთ თქვენ ზე ისი თქვენის ბედისაჲ ჩის მეხისა გან.

ვალეჩიამ დაიწყო ასე:

«ჩა, საკვრველია, გეცოდინებათ თქვენ თუ ჩოგონს მდგომარეობაჲში, გამიშვა მე იმან. ჩემი სული ჩო, მოეწამლა თუნდ, წამსაცა ერთს ბიწიერების სუნსა; მე ჩო, წინადავე დამენახვა განსაცდელი სიუკარულისა, სატყუოსა ჟუხანებისა, გულმტკიცეულებისა, წინადავე დამენახვა ზე შემებედნა იმის თვს (განსაცდელისა თვს), მაშინ, ჩა საკვრველია, თვალსაც ვეკ ვავუმაწთავდი მე იმკაცს, ჩომელმანაც იცის ჩემი უბედურება. იმედი მაქვს, ჩო, ჩემს უნებლიეთს სინუსტეს ან შეკაცბთ თქვენ სჯულისგანდამავლობად; სინიდისი ჩემი მანც ან ჰევედჩის ჩემს გულს, ჩომელია, ანა

მიხედველი თავისი მუხბალებისა, ანა მუხდი ზეწმინდა. ან გარცხვნი დელობსა. ვიცო, რომ სჯა კაცთა განმკიცხავს მე: ჩემის დამალვისა თვს ზე განმკიცხისა თვს სამშობლოდამ ჩემით საყვარელი-თუთ... დოგოდც ჰეიქობენ... ქვეყანასა აქვს უფლება სჯად ზე განკაცვად ამისთანა ბიწიერის სანახავობისა, — ან ვსჩივი მე იმისს სამკაც-დე-სზე; მაქა ვის შეუძლიან საჯოს შინაგანისა თვს სულისა ჩემისა? ცასა, მოყუასო ჩემო ზე მე: ანა ვის სხვას!

— მაგის თანა სტრეოს ზე შეგნეკს გულის განაფა უნდა ეშინოდეს ჩემის უსამართლოებისა? ჭოქმოზის მეუღლეს, სუშულის დედას შეუძლიან თვალდაუშობლად ჩემთან ლაზაქა.

“გეტოდინებათ თქვენ ლეონის ზე ჭეჭინანდის ჩხუბი...”

— ვიცო ყოველი-ვე, გარდა იმისი, რა-აც მოხდა გელამანის სახლ-ში.

“წამოიდგინეთ სულაბმოლი მამა ჩემი, მუხბაზე ზე განმგინეული მამა ჩემი, დომელი-ცა განიზნახავს ჯერედ ან თქმულს ზე ან სად გაცონილს შუნი-სამიებას ზე ჰგზავნის ყველა-გან თავისს კაცებს გა-ცის-მკვლელის სამეხნელად!

“ვნახე მე ლეონს გაუიცხებული ჭოქმოზის ზასუხით. ლეონს უიცავდა, თუ ვი-გაბედაო ჭოქ-მოზმა, ჩვენს სახლ-თან ახლო მოსვლა, მოუკვლელს ან გაკუშვება-მე იმას. ჟამი, ადგილი ზე ყოველი-ვე დამაწმუნებდა მე, რომ ჭოქმოზ იყო ის კაცი, დომელსა-ც ეძებდნენ, ზე რომ ისი ან იყო ჩხუბის თავის ამცეხი. ან ვინ ან ახსენებდა იმისს სახელს; მხოლოდ ლაზაქობდენ სიყვარულ-სიყ, მეშუენე-

ოზაზზე, უმთიანეთის გამოთხოვაზე ომის მე-
ტოქისა გან, ზე ეგონათ, რომ იმ შეშურნებობის
საგანი მე ვიყავ. ამ ამბავმა მიახლოება მამის ჩემის
უუწაოდინ ზე განიზიანა იმან ჩემი გამოკითხვა.
შეწუხებულით ზე ცივით სხიით მითხრა მე იმან:
ოკანდეს მოგედა, შენე მძა დაჭრილია, ზე, იქნება,
სასიკუდილოდ-ცა; უთუოდ გეცოდინება შენ თუ
ვის-გან, ზე ყოველი-ვე უნდა აღიანოო. მე გვეფი-
ცებოდი იმას, რომ უბრალო ვიყავ. იმან დასახელა
ქოქმოზ, ზე წა შექამცნივა მე გაოცება ამ სახელის
გაგონებაზე, მითხრა, თუ შევიტყუეო, მაშინ ვაი
შენ! იმისმა კამე ზე შეხედულობამ თავ-საწი დაძვეს
მე. მიბძანა ან გამოვსულ ვიყავ ჩემის ოთახი-დამ
ზე გავიდა.

«მითელს დამეს ჩემი ჟიქრები ენოს საგანს ან
შოადლებოდენ; ყოველს წამს თვალ წინ შელანდებოდა
ქოქმოზ ჟაჭვით დაბმული, საწყობი-დღე-ში ზე
საქონდაქანზე. ვსთხოვე მე იმას, ჩემის მოძე-
ვნის შუამავლობით, ან ეფიქრა ჩემ-ათს ზე საჩქა-
ნოდ გასულ იყო სევილდა-დამ. დამიჯერა მე იმან,
ზე წა შევიტყუე მე იმისი წასვლა გული დავიმუხდე
ზე ჩემს საკუთანს ზატომობას სრულებით ადარ
გვგძნობდი. ჩემი დამწუვდევა გაგძნებდა მხოლოდ
ის დრო, მინამ ღეონს იყო მძიმედ ავად-მყოფი ზე
შენო. როდესაც უკეთ შეიქნა, შეაცვლევინა მამის
განზიანება ქოქმოზზე ზე გაამართლა იმისი გე-
თილ-შოზილება ზე გეთილ-სულობა; ჩემის უმანკო-
ების თვსაც იფიცავდა თავის თავს. ნება მომცეს
მე ჩემის ძმის ნახვისა, ზე იმ ჟამი-დამ შექონდა მე
უფრო მომაცხებული თავის-სუფლება, ისე რომ, ხან-ჯა-
ხან შექმდო ბაღ-ში-ც გასეირნობა. მანა, ამას-

ბაშის წიგნით შოთაგად ზე იტანჯებოდა ჩემი გულ-
ლი! შუღს თთქს უკან უნდა ვყოფილ ვიყავ მე
დედად, ზე წა' უფრო საშინალებს იყო ჩემი ათხს,
ქოწმოზის უბიჭებდენ განსჯას!

«ემთხელ მანტო ღვინო ჩემს მამასთან, წო-
მელსა-ც' ჯერ' კიდევ' ან შეეძლო ქვეშასაგები-დამ
ადგომა, ზე კვითხე წიგნით სწამოებდა ჩუბის
საქმე. იმან მიწასუხს: ძლიერ ცუდად აწიხაო საქმე
ქოწმოზის თხს. ან მინდოდაო, წო' ჩემი სახელი
სასამართლო-ში' მოხსენესუთ იყო, ზე მამასა-ც'
უნდოდაო ჩემად ყოფილ იყო, წადგან ემიდებოდაო
შენის სახელის შემაბილწებელს სალხისაგან მითქ-
მამოთქმას; მაწა' დუკა ოვანდეს შვილის სიჭრდილით
ძლიერ გამწარებულა-აო ზე ითხოვსა კმაყოფი-
ლებას. იმას წამოუდგენიაო მოწმებია-ცა, წომე-
ლთა-ც' თუთონ ქოწმოზ გასტეხიაო მკრედილო-
ბა-ში', იმისი გაქცევა-ც', წა' საკვირველია-ც', დიდს
საბუთად მიადებაო იმისის დანაშაულობისა თხს ზე
მგონია წო' უთუოდ დასჯიანაო იმას.

«მე იმას ვუთხარ: განა ნებას მისცემ შენ იმათ
უბნალოს კაცის გამტყუნებისა თხს? ან დაესაწილები
იმას ზე ან გამოაცხადებ, წო' ორთავე თქვენ ძადად
გელი გამოადებინეთ ქოწმოზის თავისის თავის
დასაცველად?

«უც ისტოწა წო' გამოვაძედაწო, — მიწასუხს
მე დეონსმა, — მაშინ ვედაწ დაჟუანა ზე ყო-
ველი საქმის ვათანება უნდა გამოვაცხადო; ზე
თუ ასე მოხდება, შენ თუთონ იცი, რითა-ც' შე-
მიძლიან მაშინ თავი ვიმართლო! ესე-ც' კმაწა,
წო' თქვენს სიუჟანულს კინადამ თავია-ც' ჩედ და-
ჯადო; ნუ მოინდომებო შენს ზე ჩვენს გაუხატო-

უკლებას! გემინოდესო გამწარებულის მამისა, რომელიცა გვე განდაითმენსო ამინთანა სიბცხვილს!
—ოჰ! გვე შემაშინებდენ მე მუქარები, თუ ჩემი მოწმობა შეეწეოდა რითმე ჩემს უჟასოს მეგობარს; მაქა, რით შემედლო მე იმისა ხსნა?

«მდგომარეობა ჩემი იყო შესაძქუნებელი. გამოვიცხადეს სასამართლოს განაჩენა, ზე იმის მოსმენასაჲ საშინლად გადავუთხრდი. მამა ჩემი მიუუწყებდა, მაქა, ან იცნევდა, რომ ხედევდა ჩემს გულის წუხილს; იქნება თუთონ ისიცა ჰგვამობდა ჭოდმოზის განსჯის უსამართლოებას ზე ღეონისა დანაშაულს, რომელსაცა სჯული პატრონებისა უბძანებდა დასაწილებად იყო ჭოდმოზს. ამასობაჲში მტკიცედ განიზრახა მამამ საუკუნოდ მოშორება ჩემი უბედურისა გან, რომელიცა, როგორც ჰფიქრობდა ისი, შესვრილ იყო გელამდის საგვარეულოს სისხლით.

«დასასწულ ნება მომცეს მონასტერს წასვლისა, მაქა განგებ გამოაწივეს ძლიერ მკაცრი მონასტერი, რომელსაჲშიცა მიზინებდენ დამწყვდევას, როგორც საწყობობილსაჲში. რა უნდა მექნა? განადა შემედლო დამეუბნება მე იქ უბედური ნაყოფი ჩემის სისუსტისა? ზე როგორს დონისძიებას მიიღებდნენ? ჩემის სიბცხვილის დასაუბრად საუკუნოდ მოსტაცებდენ დედას ჩიჯლსა... ოჰ! ახლაცა თავაზადი მეცემა, რომელსაცა მომივა მე ეს ვიქტი!

«ამის მეტი აღადა გამეწყობოდა რა, უნდა გამოეყვანა ყოველივე მამის ჩემისა თჳს ზე მიმეტა იმის თჳს მსხვერპლად ჩემი თავი ზე სუსტი უმა, რომლისაცა მკანსა გვამობდა კიდევ ჩემს საშოაჲში; ან, გაგმცეულ ვიუაჲ, დავმალულ ვიუაჲ,

აწი ისე ჩემის დაცვისა თჳს, როგორც იმის თჳს, წათამცა გამწარებული შობელი, გულისწყრომის წამსა, ან შექნილ იყო სჯულის განდამავალად წინაშე ცისა.

“ტყუებსა! — გუთხან მე ჩემს მეგობარს, — წა‘ც’ უნდა მომივიდეს, უნდა გაგიქცე; ჩემი განწმენისა მტკიცეა: ან გინდა წილი დაიდგა ჩემთან უოველს ჩემს განსაღმრთლებელს? — უბედური დაიდგა მწიკთ ცრემლით ზე შემოძვრიდა, რო‘ აწას დროს თჳს ან დამანებებდა, ზე თვითონვე იმან იტვირთა მოგვიქცე-ბინა წა‘მე დონის ძაქსა ჩვენის გაქცევისა თჳს.

“ტყუებსა ჰქვანდა მამა მენაგე ზე დანიულისა ისი ჩვენს განსაღმრთლებელს. საშინელს ბნელს შუაღამე‘ში ჩაგვიყვით ჩვენ საგრილოს ჟანჯარიდამ ჩვენთან და-წრულით კიბით ზე მივედით წულის შინს, სადაცა გველოდებოდა ნაგით ის ბიჭი ზე უნდა წაგვეყვანეთ დადმა, მცირეს ადგილს ლუკასს ზე იქიდან შინ-ველითავე ხომალდით წავიდოდით კანთაგენს.

“ჩაგვიცვიოთ ჩვენ უბნალო ტანისასამოსი ზე ვი-წოდებოდით მოქალაქეების დედა-კაცებად, ვითომც მივსდიოდით გვენდას ჩვენის ნათესავების სანა-ბავად.”

განსცუჳდდი მეგობარო ჩემო მამმონტელ, — მით-ხნა მე გრაჰმა კნაიც’, — თუ როგორ სული გეთილი უხილავად წინაჴმოდოდა მიჯნუკითა ჩვენ-თა ექთის ადგილისა გენ!

“მივახლოვდებოდით წა კანთაგენს, — განაგრძო-ბდა ვალერია, — უშიშროებისა თჳს განვიზნახეთ ჩვენ დაგმდგარ ვიუავით რომელსამე დაბა‘ში. ხომალდი მისცუნივდა წულის შინის ახლო, ზე უცებ თჳსა ჩვენთა წამმოუდგა შვენიერი დედე მცირით

სოფლითუწით. ვუთხარით ჩვენ წავის-უფაღს, რომ გვსურდა იქ დაგვჩოდილ-ვიყავით, ზე იმან-ცა, ის-მანურის ზრდილობისამებ, მაშინ-ვე ააშეგებინა გან-ჯო ზე თვითონ გამოგვიუქანა ჩვენ კიდე-ახე.

«იქ, ზინკველ-ჯერ ამოვიტუნთქეთ ჩვენ თავის-უ-ფლად; მაგა, უმეტესის სიფრთხილისა თვს, სოფელს თავი დაგანებეთ ზე წამოვედით მთებისა-კენ, რომე-ლნი-ცა ზინკდა-ზინკ მოსჩანდნენ, ზე იქ გვინდოდა მოგვეძებნა მივანდნილი ადგილი რა-ამე, რომელი ან სცოდნოდით იქ-უნთა მცხოვრებთა. — მოვედით ზე ცამე მოგვძაღდა ჩვენ ეს ქოხი.

«ან ადგიწერ მე თქვენ ყოველს მუშ-ბეზას ზე შიშს. წამოიდეინოთ რა თვალ, წინ თნი გვრთვი, საშუალ ქოხთა სიმკაჟლისა მეფინაჟნი, გექმნებათ კიდე სუსტი ჰახნი ამა-ახე. მაგა, წვეულებამე მცირე-მცირედ დაგვამუჯდა ჩვენ, ზე მოკლეს დრო-აში ჩემის თავის გარდა გამიჩნდა მე სხვა-ცა საზრ-ველი — შევიქენ მე დედა; ზე შვალენ ჩემიან, ჩემით მუშუთი ზრდილმე, შთაშეკა მე ის სიმსნე, რომე-ლსა-ც ბუნება მიანტებს უუმხდალესთა-ცა ზრინ-ველთა თავიანთის ბარტყების დასაცველად, რომე-ლნი-ცა იზრდებიან იშათს ზრთებს ქვეშ. ვერ შემა-შინებდა მე განსაცდელი რა-ამე ჩემის საყუარლის შვლის ხსნისა თვს, ზე თუ ჩემს თვალ წინ ჩავადნილ იყო წუალ-აში, იქ-ვე ჩავადნეოდი მე-ცა, ჩავა-რდებოდი მაშინ-ცა, თუ ვერ ვიზოვნიდი ამას ვერ-ცა დელე-აში ზე ვერ-ცა მთა-აში. ახლა თქვენ თვითონ საჯეთ, რა მადლობელი უნდა გახლდე მე თქვენი რომ ისწრაფეთ თქვენ ამისი მოყვანა დედას-თან; საჯეთ რომონ ვალდებული ვარ ვმადლობდე იმ ხათონებთანს მეუღანოეს, რომელსა-ც ჩემის შვილის

ხსნისა თჳს განდაუდგია თავი განსაცდელაჲსაჲ!

— უნდა ჰგეძნობდეთ, რო: სათნოა: ცისა თჳს თქვენი შეუწყველობა ზ სიმტკიცე უბედურებაჲში. დაწმუნებული ვად: რო: ნებაჲს იმას დაჯილდოება თქვენი ზ მომანდობს მე თავისის ნების აღი წულებას. მშჯღობით. იცხოვრეთ აქა ფანჯრულად ზ მიენდენით ჩემს სამსახურს. თქვენი მეგობარი სცნობს ყოველსაჲ ზ მალე შეგერთდების თქვენ.

«წამოველ უკანაჲე ჭოწმობაჲთან, მანა: ანა იმ: ჰხარით, რო: აღმეძრა მე იმაჲში სუდვილი გან-
დასასლველად მეორეს ნაზიკაჲს, მდინარისა. მხო-
ლოდ ის ვუთხარ მე იმას, რო: გუდაკეთილმან
გლეჲმა: დედაკაცმა: რა ნახა შჯლი, ცრემლით ეკედრა
დმეჭთსა იმისის მხსნელისა თჳს; რო: წმინდის გულის
ლოცვამ: იშვითად იქნება, რო: ან გაცხტანს; ზ რო:
უეჭველად დასაწყქნება იმას დმეჭთი კეთილის სა-
ქმისა თჳს. ახლა, — ვსთქვი კიდე: — უნდა გამოვე-
სადმო მე ჩემს საუჭარელს მეგობარს ზ წავიდე,
რომელთაჲე გარემოებათა გამო, სევილლას; მანა:
ჯერ: ან მინახავს ან-ც: მუცტია, ან-ც: ვალენცია
ზ ვიმედოვნებ ისეჲ: მალე დაგზუნდეს აქაჲე».

ჭოწმობამან სთქვა:

«იქნება ჯერ: კიდე: ცოცხალი იუოსო სევილლასაჲში:
ის სათნოებანი ბერი, რომელაჲც: მე თქვენ გითხარო.
იმისი სახელი ანა: მამა ათანასე. ნახეთო ისი; ნუ კი
გეტყვიო თუ სადა ვარ ზ მხოლოდ ის უთხარითო,
რო: ჯერ: კიდე: გცოცხალ ვარ ზ მასხოვს იმისი
სიკეთე. ჰკითხეთო, .. იჲ! ჰკითხეთო, ხო: ან შე-
უტყვიო რა: ვალენციას ამბავი.

ჲ, უხილავო შემთხვევათა კავშირო! თხოვა, მეცა-
დინობა, რომელნიცა განზრახულ მქონდენ მე მო-

სასმარებელად მიჯნუროს ჩვენთა სასმარებელად
სევილლასა და მადრიტში; შეგინიერი დაწყობილება
ჩემი და დონის-ძიებანი, ჩემ-აგან მოგონილნი სასტავითა
ქოქმოზის მტერთა დასამძღვრებელად, ყოველივე
შემოკლდა ამ სიტყვებით: ნ ა ხ ე თ ა მ ა მ ა ა თ ა ნ ა ს ე!

როდესაც მიველ მე იმ სულავეთილს მოხუც-თან
და გაიგონა ჩემ-აგან ქოქმოზის სახელი, მითხრა მე
იმან: ოჰ! როგორი ნუგეში შეცითათ თქვენ მე და
გამახარეთ! ნეტად ვალეწა-ც ცოცხალი იყო! მაქა-
რთოდ ახლა ადამ იქნება-ო ისა ქვეყანა-სე!

— ვალეწა-ც ცოცხალია, — ვუთხარ მე.

«ცოცხალია? ჯ, დაზადებულ მოწყალო!
გმადლობ შენ! და მაშა ჩემს სიცოცხლე-ში ჯერ-
კიდევ ვნახავ მე იმათს შეერთებას.

ნას ბძანებთ, ზატოვოსანო მამაო?

«იმას მოგახსენებ, რო- ორი ცნუილი გული,
ესრედ საუკანოდნი თავიანთი სისუსტე-ში, მიიღებენ
სასყიდელს თავიანთი შეუწყველობისა თვს. მე
აღმითქვეს დადგევა ქოქმოზის სასჯელისა. ლეონს
გამოაცხადებს თავის თვს ჩხუბისა და გამოთხოვის
მიზეზად. დიდიხანია წუხს ისი, რო- ან დაესაჩივრა
სიმატელეს. მაჩვიო რო- მიუახლოვდა სამადის კაქს,
ახლა თვითონ-ც ხედავს თავის დაწაწას, რო-
ან გამოაცხადებინა ლეონსს ყოველივე საქმის ვი-
თაქნა, როგორც იყო, ბევრს თავ-ში იცემს და
ჰყვედრის თავის თვს; მაქა გვიან-დაა, სინანული.
ოქნივე ისინი დაცხვენ თავიანთ თვს სასო-წა-
რკვეთილების მიზეზად, რომელ-ში-ცა შთაჟანდა
ვალეწა სასამართლოს უსამართლოს განჩინებით. ან
იცინი იმათ თუ სად გადაიკანკა საწყალობელი ქალი-
ზოგნი ჰუიქრობენ სევილლა-ში, ვითომც მაქა დასმვა

ისა უდაბუნს მონასტრეაში; სხვანი იტყვიან, ვითომც მტისხანებაში მოუყლაგს იმას ისა; ზოგნი ამტკიცებენ, რომ თავი დაიხრჩოაო წყალში, ზოგნი, რომ საყვარელმა მოიტაცაო. ამასობაში საშინელით მგლოვიანობით აწი შენსლილი ველამანის სახლი. ერთხელ დაგებადებინე მე მანკიხს. დიდ ბეჭდი იტარეს მამა-სა და შვილი-სა და მათა მოხუცებულმა, ხოლო ან ვიცოდი რომ უბედურის საყვარელია. მე მოვახსენე, რომ იმათსვე ჩემათს სიდიდელი იყო. ველამან იყო სასო-წაყვეთილება.

„სჯულის განდამკალი ვაწაო, — მითხდა მე იმან, — ზე ჩემი შვილი დეონსა და თანაგვინე ამასვე ცოდვაში. მსუქს, ჩემის შემდეგისა-მეიან, ადგილიც ცოდვა ჩემი, რომ საყვარელმა თანად ჩამევესო მწუხანება. ამბობენო ვითომც შევიდებუ მე გლეხი ჩემის ქალის სისხლით. რომელიც უნდა უკეთუნი ზე სასტიკი მამა იყო, ამისთანა უსჯულოებას რომონ იქნაო; მაწა მე ვი დიხსი ვაწაო უოგლის გმობისა, რომ ნება მივეც უბნალოს სულის განსჯისა თვსო. — ქვითნმა ზე ცხელიება ჩაწევეტინეს მანკიხს კმა.

„მაშინ სოქა დეონსმა მამა-სა უფრო უბედურებისთ მწუხანებით: მე, მე ვაწაო დამნაშავე. ჩემმა ქაწიანობამ ზე განუსჯულობამ ადგილან ჩემის მეგობრის ზე ჩემს უმანკოს დის გუდაში დასადუნაგი სიყვარული, ზე მე ვი შეგმტყუოდიო იმით. მე ვიყავი იმათი მოსაიდუმლე ზე შემე ფაქუდად ჩემის მშობლისა გან, იმ იმედით, რომ მამა ჩემი თანაგმა იქნებოდა იმათ შეერთება-სა; მაწა, რომელსა განმოსწრდა მდიდარი, ჩინებული საჭმლო,

ქაბოდ წაგელ იმათთან, რომ ისინი ამ განჯილ
იყვნენ, ამ დაესწრათ ჩემთან და თუთონ ამ მოსულ
იყვნენ ჩემთან; მაქა, მა ზაბი დაძეცა, რომელსაც
გნახე მე ძლიერის და გმძელაჟამიერის სინანულის
ნიშნები იმათს უჯერულს ზიზის სახეზე!

მანკიზმა, მკითხა:

«ნუ თუ მანთაღია, კელ-მწიფეო ჩემო, რომ ჩემი
ქალი ცოცხალია?»

— მანთაღია, — მოგახსენე მე.

«მაშ, მა საგვგელია, ისა და უბედური ქო-
მომხ ემთად იქნებანო მიჟანებულნი.

— ანა, ქომიზმა ამ იცის სად ანო, ვალეზი
და ვალეზიმა, ამ იცის სად ანო, ქომომხ.

«და მაშ, ჩემი შვილი უბიოა?»

— ანა თუ უბიოა, კეთილსათნოებანოც ანა.
მხოელს ჩვევანაზე უბადრუკს ვალეზი-ზე ზატი-
კოსანი ანა ანო მა. ქომომხ-ზე მადა უნდა
მოგახსენო: იმისის სულის კეთილმოხილება თქვე-
ნაც კარგად იცით; უბედურება კადე უბეტესად
აღამაღლებს სათნოებას.

ამ დროს ლეონსმა დაიყვირა:

«სად ანო, სად ანო ისი? თუ ამ მაღიქვებს მე
ისი, რომ მიუჩნებ მოგვხივო, მაშ, ჯეს-ჩვეშ მანც
ჩავუგანდებო.

მე იმათ გუთხან:

— ბატონო! ჯერ ზიზგელად საჭიროა განს-
მინდოთ ყოველივე კვალი იმ სჯულის-განდამა-
ღობისა, რომელიცა შეწამებული აქვს იმას; საჭი-
როა, ღუჟა ოგანდეს დაიყოლიოთ...

ველამან განსჯეტიან სატყვა და სოქვა:

«ოგანდეს ცოცხალი ადამ ანო და საეყდოის

დროს თუთონ იმან მიუტყვავო იმას.

ამ სახით უცვლელად განიფანტნენ ეოგენი შაჰნი ღრუ-
ბელნი: სასამართლოს განაჩენი გაუქმებული იყო,
საცხოვრებელი უკანავე დაბრუნებული ზე ჭოქმომის
შეეძლო ვიდრე ქვეყნად გამოსულ იყო შეუგინებელით
სახელით. მხოლოდ ესედა იყო საჭირო: გამოძეთოცა
სუბიუქისა თუ შენდობა; მაქა, ამა-შე-ა-ც მიგენდუ
მე ბუნების ძალს ზე მჭევრ-მეტყველებას.

საქმე შესრულებული იყო ზე-ა-ც შეიძლებაოდა,
ძალე უნდა მომეყვანა ვალენია ზე ჭოქმომს.

უპკველად იმედი გეჩნება შენ, საუკარგლო მაქ-
მონტელ, რომ ადგილენ ახლა მე შენ ცხოველს
თეატრულს სახილველს, გამოვალ ვუდი-ა-დამ ზე
გამოვიყვან ჩემს გელუქს მეუდაბნოეს, ლამაზს გლე-
ხადედა-ა-გაცს, შვენიერს სუბიუქს ზე წამმოვუდგენ
მჭვრეტელთა დიად საღმრთოების სურათს? დიად
ადგილი იყო ამისი ადსრულება, მაქა, ან მინდა
შექცევა ომის მწუხარებით დამშვრადის გულის სი-
ხარულით, რომელთათუხ-ა-ცა ქუხილისა ზე ქაჩი-
შხალის შემდეგ დიად საჭიროა, შესვენება ზე
მეუდროება.

საჭირო იყო, მა-ც შეიძლებაოდა, გაგზნებისდე-
ბულ ვაუაჟ ვალენიას მტკბარეობას ზე ელდა-ან
მეცა მე იმის თუ სასარულევანით საოცრებით. ამისათუხ
ზინგელს ნახა-ა-იქ მხოლოდ იმედი მოგეცა მე იმას
ზე გამოგვსალმე; მაქა, მოდესა-ც დაგბრუნდი მე
ჩემის მტკბარეობა-დამ ზე მიველ ვალენიასთან, ვნახე
რომ ის იმედი თითქმის სრულიებით გამოქრალ იყო
იმის, გულ-ა-ში. ვსცდილობდი მტრე-ემციდელ გან-
მეტოვებელს. მე ისავე იმედი-გენება ზე ვუთხარ,
რომ ჭოქმომის ბედი ეჩნება შეიცვალოს ზე-უთუოდ

შეიცვლება კიდევ; **ბო** უსამართლობა აწას დროს დიდ-სანს ვერ გაგზმულებას; **ბო** სიამართლე მხოლოდ დროებით დაიფანჯვებს; **ბო** ზეცა-ში-ცა ზე ჯაცის გუჟა-ში-ცა სცხოვრებს უბიწოების შე-ბის-შემძიებელი, **ბო**მეფისა-გან-ცა შეჩალება შე-ძლება მხოლოდ გუჟათადის სინანულისა თჳს.

განახე წიგნი სიტყვები გაამხრეგებდნენ იმას ზე
 უფრო უმეტესით იმედუფლობით დაჟინე მე დაჰა-
 ნაკი ზე გუთხან, წიგნი ღეონს ზე იმისი მამა უთუოდ
 შეიანანენ ზე ადხობეგენ თავიანთს მდუმანებას; წიგნი
 თუთონ ოგანდეს ან მონღოლებს კეთამცა თავისს-გე
 სიტოცხლე-ში ან გასწმინდოს თავისს გუფ-ში
 საშინელი ძვირნი ზე მშვიდობით ან მოკუდეს; წიგნი
 იქნება წიგნს ან იუოს ჩვენ-გან ჭოცმოს ზე მოეფო-
 ღებოდეს დასამე საბედნიეროს შეცდებას, წინადა-
 ღაჟანახეგას, მანა კი ბუნებითს შეიბოგუფებას.

ამაჲსე კალენიამე მითხდა:

«**ჩად, ჩად მაგუეუბო მაგისთანა მომაცოუნებელით იმედებით? ლანდები ვიქ გაგვადნიერებენო ჩვენ.**

— მაქა, წაღაჟილის იმათი წო, გეკ შეოცგადენ
ტემაიკიკებად? — გუჟანჟი მე. — აი, თუნდ, ასე გს-
თქვით მაგადითად: ვითომც წა სასწაული იქნება, წო,
თვითონ ის მეუღანბრე იყოჲ ქოთმობ, რომელმა, „ც-
სუმიუდი მოადრინა?...“

«**ნაპო?** **მეუდახინოე?**...

ამ თქმასზე ისე ძლიერ აუფელდა იმას სული, რომ
გერბა შეიძლო კმის ამოღება, თუცა დიდადცა
გსცდილობდი მე ღამემშდებინა.

— მაინტუნდა, წაგო ან შეძლება, როდესაც ჩემთვის
 მძაფრადეს ამ ადგილებზე? ქოხი იმისი, შეუ-
 წავნადა-ცა კეთილ-მოქმედთა ფეხითა, იქნება აქ

ახლომასხლო იუოს სადამე.

«იქნება-ო, თქვენ ამბობთ?... იქნება-ო?

— ზე სწოდებდ აგნე-ც ანე.

— ამ გაცონებას-ზე ვაღწეობა შესწივლა ზ სთქვა:

«ფშენტო! ფშენტო ჩემო! სუშულო! გაიქცე, გაიქცე შვლო! მამა შენი ცოცხალია; შენ ნახავ იმას!... ჩემო ბატონო! შენი ჭინი-მე, მომიტყევე; ადამა გაქცევა წა: მე; ვერ გამიბედა დაგეწმუნო... მანთაღია? ეს ფელე, ეს ენთი ფელე გაგუოფდა ჩვენ? ზ იცის იმან?

— ანა; ან იცის, რომ ცოცხალი ხანთ თქვენ; რომ გაუძნთლებია ისი სასამანთლოს; რომ მამა თქვენი თანა-ჰმა-ა იმისის შეწყნარების თავისს შვლად... მანა, ყოველივე ესე ჭეშმარიტია, ზ დაუყოვნებლივ გაგახანებთ ჩვენ იმას.

თუცა ნელანელა ზ გულისამშვდებით ჰამხადებდი მე ვაღწეობა ამ გამეფების თვს, მანა, მინც გიდე, საშიში იყო სინანულისა გან ან ასტეობდა წა-მე უბედურება. თვთოეული ჩემი სიტყვა აღცებდა იმას; ჭკანკალებდა ისა; ყოველი ასო მწუხარებისა გან დამდნანის იმისის სხეულისა იყო მოძნაობა-ში; ყოველი ძანდვი სთნთოდა; თვალეი დაუბნელდენ — ზ უთუოდ გულის შემოეყნებოდა, თუ ან მომეტოცხლებინა მე ისა ამ სიტყვებით: წა ვიდეთ იმას თან! ამ გაცონებას-ზე წუთსავე მოფონეწდა ისა; მოსჭიდა კელი შვლს ზ უთხდა წა-ვიდეთ თო იმას თან! სამნივე გაგედით ჩვენ წყალს ჩემით კალასკით ზ შევსდევით მთის ძინს.

ამ დროს მეუდაბნოე, თავისის ჩვეულებისაუბრ, დასეიწნობდა. ვაღწეობა ზ სუშულო ძლივდა მო-ბნუნებდენ სულის სუდიერის ფელვისა გან.

— აი, იმისი სადგომი, — გუთხან მე იმით; — თქვენ აქ შეისვენეთ ზე მე წავალ იმის მოსაუგანად.

ახ, ჩემო მამონტელ! ჩემს სიტყვებში უოგელთუხ ჰხოვებ შენ მომტებულს სიმსუგულეს ზე მოუხიას; მანა, ღა სიტყვებით შევიძლებ მე ადგიწელო ვალერის მგნძობელობა ან, უმჯობესად ვსთქვა, გაშმაგება იმისის სიუხარულისა, ღოდესაც ნახა იმან, თუ ღოგონს სამუხანოს მდგომანეობაში გაწეტაბებინა ჭოწმოხს ცხნა წელიწადი თავისის სიტაცხლისა! ქოხი, ფიცანი, ხოწკლიანი ღოდი, ღომელაწედაცა მოისვენებდა იმისი თავი!... დაცა მუხლები ზე მწანით ცნემლით განხანდა იმისს საწოლს. სუბიული სცდილობდა ნუგეში ეცა ღედისა თუხ, სტიწოდა ეთთობ იმასთან ზე ეტყოდა: ჩემო სიუხარელო ღედაგ! ღა ღწოა, ახლა ცირილისა? ჩვენ ხო, განახათო იმას!

ამასობაში მივსდიოდი მე მთაწე ზე ვეძახდი ჭოწმოხს; ზეგნა განამეორებდა ჩემს კმას.

შეესმა იმას ძახილი ზე გამოვიდა ტყილამ. გავიქცე მისატებულად ზე გუთხან:

— მომიღოცე, საუვარელო მეგობარო ჩემო! საქმე სევილლაში კეთილად დასრულდა. თავისუფალი ხან შენ: აი, ქაღალდი, ღომლის ძაღითაცა დავიბრუნდების შენ ჰატვი, ქონება ზე უოგელი უძანკოებისა სამანთადი.

მიმიკნა მე იმან გულაწე ზე მითხნა:

«კაცო ღიღასულო! ღით ანა ვარო შენგან დავალეული! სიტაცხლით, თავისუფლებით ზე თუთ დავიწუეუღითაცა ჩემგან ქონებით! მანა, — დიწუწუნა იმან უუსასღობიერესის მუხანებების სახით, — ვინდამიბრუნოსო მე ვალერია?

— ვინ დაგიბრუნოს? მე!

« შენ, მეგობარო ჩემო?

— მაშ, უმაგისოდ წის მაქნისი უნდა იყოს ჩემი სამსახური?

ამი კმაჲსე სიხანულისა გან თვალები აუკრიალდა იმას ზე კიდუ გუთხან მე:

— ჭოწმოზ! მხნედ იუაჲ ზე მტკიცედ! შენ იცოდო უბედურების მოთმენა; ახლა იცოდუ გაწდატანა ბედნიერებისაჲცა! წა საკვჩველიაჲ, შეუძლებელიაჲ შენათჳს სიხანულმაჲ ან აღვიტაცოს ამი კმაჲსე, წოჲ ვალენია ცოცხალიაჲ; წოჲ თქვენ გუაგსთ გაუიშვილი; წოჲ ისიცა ისეთი შეგნიენიაჲ, წოგოც იმისი დედა; წოჲ მალე ნახაჲ შენ იმათ; წოჲ ლეონს უწინდელსაჲვით აწიჲ მეგობარი შენი; წოჲ მამა იმისი აღვიანებს შენ ვალენიას მეუღლედ. უოველმან ამან, წა საკვჩველიაჲ, სიხანულთ უნდა გააოცოს საუვარდელი ჩემი მეუდაბნოე; მანაჲ, ჭეშმარიტად მტკიცე სული უოველსაჲვე სიცოცხლის შემთხვევაჲშიჲ ჰჯლობს თავისს თავს.

« წას უწოდებო შენ სულსა მტკიცესა? — მკითხა გონებადაბნეულმან ჭოწმოზ. — თუ მაგ სასწაულების ნახევარიც მანთაღიაჲ; თუ შესაძლებელიაჲ ჩემათჳს ნახაჲ ჩემის ცოლისა, ჩემის შვილისა, მაშ, წა საკვჩველიაჲ, სიხანულისა გან გაგვიუღები, დაკარგვაჲ გონებას იმათს ხევწაჲშიჲ.

— მაშ, უმჯობესიაჲ ისეჲ ისე გაგიშვაჲ მე შენ, წოჲ ან დაჰქარგო აწცა გონება, აწცა განსჯა ზე აწცა სიმტკიცე სულისა.

ჭოწმოზმაჲ შებდაჲ:

— უჴსოო მეგობარო ჩემო! ნუ მსტანჯაჲ უმეცრებით, ზე თუ სასწაული მანთაღიაჲ, მითხან,

დამაწმენი, — წამიყვანე ჩემს სულის ანგელო-
სებთან!

— მომეცე! ისინი შოშხანას ან ანდრას, — გუთხარ მე.
ფორმის მომსდევდა, მომსდევდა, სიბრძნისა...

დღეობა! და შეუძლებელია! ხო! ნახეთ, რო! ყოვე-
ლივე დონისაძევა მოგვიბმანე მე შიშვლობიანად
მომეშინებინა მე ისინი ბედნიერებისა ზე; მანა,
წინააღმდეგ ამისა მხოლოდ ერთს ბიჭ-ბე! იუგ-
ნენ ისინი სიყვდილისა გან, იმ დროს, რომელსაც
ფორმის შევიდა ქოხ-ში! ზე დანახვა ვალენია
დაბოქილი ღაღ-თან, რომელსაც ჰგონებდა ისა ზე
ცემელით განბანიდა; ზე ვალენიამა-ც! და გაიგონა
იმისა ვა ზე ღაღ-დება, ახედა, მიჯნადა...

ვალენიას გულის შემოყვანა; სუმიულის ცრემ-
ლებმა, გონება ზე ალენმა! მოსულოდინის ისა.
ამასობა-ში! მე-ც! ვსცდილობდი სიცოცხლის ხსენსა
იმ ვაცისასა, რომელსაც განდგომიან ყოველივე
უბადრუკება, მანა! მის იუო ადგაცებისა გან მო-
მეუღარ იუო ჩემს მეღაგ-ბე!; სიხარულისა გან
გული შეხუთა იმას ზე მხოლოდ ცინილით მოიბ-
რუნებდა სულს. დასასრულ ბედნიერის სიყვარულის
ცრემლები წყაროდ დაინთხნენ. ერთს წენცილად
სათისა ვერ შეიძლება იმისი ღაღ-ბე!; ემასდენ
ერთი მეორეს სახელით, — წამადა-წამ იმასდენ თა-
ვიანთს სახელს, თავიანთის შევილის ზე ჩემს სახელებს
ზე შემდეგ აღუვლინეს უმეზუნვალესი მადლობა
ზეცდიესა მამასა, მართლამაჟსულსა ზე მოწყალე-
სა. — აი უცხო მჭევრ-მეცველებს ძლიერთა გული-
სათქმათა!

ერთობ იმათთან წაველ მე-ც! სვეილდას. ფორმის
მოგვივა ღეონს; მეჩვედ ვეც-ბე! ჩაუგანდა

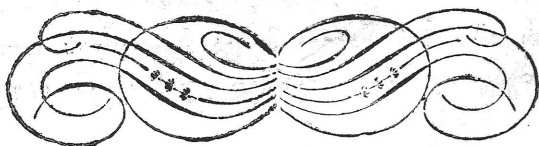
ველამანს ზ სიქვას: «თქვენ მოგიტყუებთო ჩემათს
უბედურება, მანა, ანა კიანა გევი; მომიტყუეთ ის
შეცოდება-ცა, წამიერი სჯულის-განდამავლობა-ცა,
წოდლისათვის-ცა ცხნა წელიწადი მსტანჯავდაო მე
სზნიდისი უდაბუნს უდაბნო-ში. თუთ ღმერთი აღი-
ძნა ჩემ-დაბო მოწყალებით: იმან მომიტყუა მე, და-
დგან კჳნოვეო მე ვალერია ზ საუკუნელი შუღი
ჩვენი. შეუდევითო თქვენ-ცა ზეცვიერის მოწყალების
წმიდას მაგალითს: ერთი სიტყვა ვალერის მშობ-
ლისა საუკუნოდ შეაქმნესო ჰატივოსნებასა სიუჟა-
რულს ზ ბუნებას-თან!»

უბედურებასა, გმელაჟამიერსა შესაბუნასა, ს-
ნიდისის კდმიდებისა ადმოუხვრათ ველამანის
სჯულისაგან ამჳარტაგანება-ცა ზ შენისამიება-ცა;
მანა, სადმობიერო სახე, კმა ზ ცემელეი დონ-
აქო-დმოზისა დაანბალედენ ქვს გულისა-ცა.

ამ დროს ვალერია თავისით შეენიერთ შუღით
დავანდა მშობლის უეს-ქვეშ — ზ ყოველნი გულის
აღებზნენ ბუნების ცეცხლით: ბუნებაში შეერთა
თავისს მკლავ-ზე ცდრიალი შამა საუკუნელით
შუღთა; ბუნებაში ყოველი-ვე შენდობილ ჰყო, ყოვე-
ლი-ვე განამარტოა ზ მას-ვე თუთ დღესა სამიჯნულთ
სიუჟარული განაწმიდა ქოწინებრივით კავშირით.

ქართულად გარდმოცემული
სარდიონ ალექსიევ-მესხიევისა გან.

სიღნაღი, 1847-წელსა.

საქართველოს ისტორიის წყაროები.

აკადემიის მწევრს, მარი ივანესსეს პაპს.

ბევრჯერ გაგვიგონია და კიდევ ადმოგვიკითხავს, ვითომც საქართველო დიდად ღარიბი იყოს ისტორიის წყაროებით. ამ ჰაზრსა აქვს თავისი საფუძველი. უკელამ იცის, რა განწილულადგომარეობაში იმყოფებოდა საქართველო დაწებებითვე: ოდიშისის წლის განკალში ოდიში წელი ან შესვედნია, რომ დასუსტებულ იყოს სულით და ხოცვით; ასეთს შეიწროებაში ყოფილა ეს მშენებელი ქუჩებისა ახლოთ და შორეულთ მტკნარებანი! მაშა სადამე, როგორ უნდა შესძლებიყოთ მოთხრობის წერა უსულურთ ჩუქნთ წინაპართა? ამას გაძდა, თუ იყო რამე დაწერილი, ისიც კი უნდა დაკარგულიყო საზოგადო გადარებაში. მაგრამ ანა: ჩუქნ დაწმუნებით ვიცით, რომ საქართველოს საკმაოდ აქვს ისტორიული ცნობები. თითქმის ანც ერთი ეპოხა ან ანის დაწერილი, რომ აწერილი ან იყოს; როგორათაც ქართველნი ჰსწერდნენ საქართველოზედ, ისე სხუა ქუჩების ისტორიკოსნი. მართალია, რაც შინაგულის დროებისა ვიცით, იმას უეჭვოდ ვერ მივიღებთ რადგან მეტად ცოტაა და ანც დასაჯერებელია მაშინდელი წყაროები. ან სხუას კი რომელ საკვლამწიფოს შეუძლიან წამოგვიდგინოს დასაწმუნებელი ისტორია თავისის დასაწყისისა? მოკიდობით მდიდრად განთლებულნი ქუჩები — საბერძნეთი და რომი. რა ანის დაწება იმათის ისტორიისა? იქნება ბევრმა ანცვიდის რა ჰქნა დიდმა გერმანიის ისტორიკოსმა ნიბურდ? იმან

შეაჩუვავ ზე დასცა ღომის ისტორიის საფუძესწლი, მეჟენი ზე სხუა მოქმედნი გვაშნი ზღაპრულ ზიკებად გამოიყვანა. თუმიცა იმის ზანუხად ყოველის მხრით მოიხმა სხა დიდის წინააღმდეგობისა, მაგრამ ახლანდელმა ისტორიულმა კრიტიკამ ნაბუნი სრულებით გაამართლა. ბერძნული ისტორიაც ამავე მდგომარეობაშია... თუ ეს ითქმის ევროპიულს საკულმწიფოებსუდ, მაშ რაღა უნდა ვიუიქროთ აზიურს ქუცსუნებსუდ, რომელნიც განათლებით ზე ისტორიულის კელოვნებით დიას მდაბალს ხანისსხუდა მდგანან?...

ქმისტეს აქეთ რამდენიც ხანი გადის, იმდენი საქანთველოზედ მოთხრობა უფრო ზე უფრო მრავლდება. შეუწევს სხუა ზე სხუა ქუცსუნებთანა ჰქონია საქანთველოს თუ იმ ქუცსუნების შუღთ წეკა ზე ჰაზრი შესძლებათ, უეჭუსწლად აუწეწათ საქანთველო ზე აქაურნი მოქმედებანი. ბერძნები, რომელნი, ანაბები, აგვიწერენ რაც რამ იმათს დროს საქანთველოში მომხდარა. მაგრამ ისეთი ვრცელი მოთხრობა ანგის ან დაუტყვევია, როგორც სომხებს. რადგან სომხები ყოფილან ქანთველთ ახლო მეზობლები ზე ყოველთჳს ჰქონიან ჩუწნთან კავშირიცა ზე ზმდაცა, იმისიჳს კარგად სცოდნიათ ჩუწნთ მამა-პაპათ საქმეები. ჩუწნ გვაქუხ სომხური ხრონიკა, რომელიც მოგვითხრობს საქანთველოს ისტორიას თავიდაგანვე ისე, როგორც ჩუწნი ქანთლის-ცხოვრება. ბაგრატ IV-ისა ზე დავით — აღმაშენებელისა, გიორგი III-ისა ზე თამარის დებები, ზე მონგოლებსაგან საქანთველოს აოხრება აუწეწათ დაწვნილებით. ამათს გარდა, ობებელიანთ გვანის ისტორია, შეთხზული მე XIII-ს საუკუნეში სიუნნის აწხიგზისგომოსის სტეჟანე ობებელიანსაგან, მრავალს შესანიშნავ ცნობას შეიცავს

მოელს სამეფოს თჳს... ბოლოს ჰსწეწენ წყლები. მო-
გონათაც ვიცით, მეტხუთმეტე საუკუნის გასვლიდგან
საქართველოს მეფეთ იწყეს დაახლოება რუსეთის
მფლობელებთან ზე ცდილობდნენ თავისი ხალხი იმათის
შინაურველობისათჳს მიენდოთ. რუსეთის წერილები
მოგვათხრობენ, რა ყოფილა მაშინ ჩუქწნი ქუქწანა,
რა გვარ შევიწროებაში ვპყლივართ ოსმალების,
უიზაღბაშებს ზე მთის მცხოვრებთაგან, მოდის რა შე-
წერ-მოწერა ზე მისვლა-მოსვლა გუქონია ერთმა-
ნეთმა ქართველებსა ზე რუსებსა ზე მოდის რა შემწეობა
რუსებსებათ იმათ ჩუქწთჳსა. ეს წერილები აქამომდე
ინახებოდნენ არხივებში; ასლა გამოცემებიან ზე
იბუქდებიან.

სხუა ქუქწენების ცნობანი საქართველოზედ შეჰკრი-
ფა, რადენიც შეიძლება, უ. ბოლსემ თავისს გამო-
ცემულ წიგნში. ამ წიგნს ჰქვან: Дополнени
и пояснени Грузинской Исторіи ეს შესა-
ნიშნავი კრება საისტორიო მოთხრობათა მოკვა-
ნილია მეტხუთმეტე საუკუნემდინ; მეორე ნაწილი
შესრულებსა მეცხრამეტე საუკუნით. დიდის მოხუთმე-
ნლობით მოვეუდით იმის გათავებას ზე გამოცემას.

ამ «დამატებაში» ზოგი მოთხრობა მოკლედ ირის
შემოტანილი, ზოგი სიტყუა სიტყუთ ზე გრძლად
ანუ გამაგრებით. მთლად არის — სომხური ხრონიკა,
სტეფანე არხიზისკოზოზის ომბუღიანთ ისტორია,
სომეხთ ზე არაბთ მოთხრობები საქართველოს აკლე-
ბაზედ მონგოლთაგან ზე სხ. ზე სხ. ეს წყაროები
ძვრუასნი არიან ჩუქწთჳს. ესენი აღგვიწეწენ რა
აღვდიი ყოფილა საქართველო ზე მოდის რა განათ-
ლების ხანისზედ ზეგანა, გვჩუქწენენ შესანიშნავს
სასახლეებს ზე ქალაქებსა, ციხეებსა ზე მონასტრებსა

ან ეგვალესიებსა; მოიხსენებენ მეფეთ, იმათ თჳსებს
 ზე მოქმედებასა; ან იგიწებენ ანც ეთის საქანთვე-
 ლოს გვანსა, რომელსაც კი საისტორიოდ სად
 უმოქმედნია გვიანობა, რომელი ქანთველი შე-
 თხუწვისაგამო თუ ნებაყოფლობით შესულა ბეჭდის,
 თუ ანაბის, თუ მონგოლის ან უიზილბაშის სამსახურში
 ზე და საქმეები ჩაუდენია იმათ სასაწყებლოდ. ერთის
 სიტყვით, ჩუქნის ჰაზრით, ამ წყაროებიდან შეიძლება
 შესდგეს მთელი საქანთველოს ისტორია. ზოგს
 იმისთანაჲ შემთხუწვასაც ადგვიწერენ, რომელსაც
 ჩვენი ხმონიკები ან მოიხსენებენ. აჲ ორი მაგა-
 ლითი. მესუთე ზე მეექვსე საუკუნეებში იქმნეთი
 გუჩიით ზე სამეგრელოთი ეჭირათ ვიზანტიის ბეჭ-
 ძებს; იმ ადგილთ უწოდებენ ისინი ლაზიკად; აქ
 ჰქონდათ იმათ დიდი ზე ხანგრძლივი ზნეობა
 უიზილბაშებთან. როგორათაც ადგილებსა ზე შერობათ,
 ისე ზნეობას-ვრცელადა მსწერენ ბეჭდები, მაშინ
 რომელსაც ჩუქნის მატანენი სწულეებით ანას გვი-
 ანობენ, თუთ ლაზიკის სახელსაც ან სად ახსენებენ.
 — ვინ ან იცის, და დიდს რომელსა თამაშობდა
 თავიდანვე საქანთველოში ბაგრატიონთ გვარი.
 იმათი გვარტომობა, მოსულა სომხეთიდან, სადაც
 იწეეს სამსახური ზე დაწეობა იმათგან საქანთვე-
 ლოსი ზე ზიგვედნი იმათნი აქ მოქმედებანი, თუძცა
 ანაჲ ადწერილნი ქანთველთაგან, მაგრამ მოკლედ,
 ხან ზე ხან ზნეობულად ზე ანეჲ დაწევით, სახელგანს
 დავით გუგოზაშვილსაც კი ბინდი მსძევს, მაშინ რომელ-
 საც ვიზანტიის ისტორიკი კონსტანტინე ზონარდო-
 გენეტიდა სომეხთ მოტიანენი, ადწერენ ვრცელად ზე
 ისტორიულად ჰაზრის თანახმად.

ახლა საუთანად ქანთველი წყაროები მოვიძიოთ.

ესენი აწიან ისტორიულნი მოთხრობანი, რომელთაც
 უწოდებენ ქანთლის-ცხოვრებად; ეს საკელი დაჰქ-
 მევია ჩუქსნ ისტორიას მეცამეტე საუკუნეში, რომ-
 გორც ვიცით სტეფანე ოძბელიანის ისტორიით,
 საზოგადოდ, ასე უწოდებს ქართულ ხრონიკებს ყო-
 ველთ ძველესუნი ქართული მწეწალი. ზოგი ცხოვრება
 აწის შედგენილი მეფეების ბძანებით, აწხიგებში
 შესანახად, რომორც მოგვითხრობს ივანე სტეფანე
 ოძბელიანი. ეტვი აწ აწის, რომ ბევრი აწეწა
 დაკარგულია: ქანთლის-ცხოვრებაში აქაიქ ზოგი
 ისეთი მოთხრობაც აწის, რომელიც აწა აწაწად
 იწიება. დანაწიენი ინახებოდნენ გელათისა და მცხეთის
 ბიბლიოტეკებში და სხუა მონასტრებში; სხუათა მო-
 წის, ამათგან შეადგინა მეოგნაშეტე საუკუნეში
 ვახტანგ მეფემ თავისი ქანთლის-ცხოვრება. აქამდ-
 სინაც ვბოულობთ სხუა და სხუა ძველესუნი ისტო-
 რიულს წეწაოებსა, რომელნიც ითაგმნებან და
 იბეტლებან ფწანცაიულს ეწაზედ. წა საკვრველია,
 რომ ბიწველ საუკუნეთ შემთხვევები უწდა ეწეწათ
 გაგონებთა, წეწაწასიტყვაობით. ამის დამტკიცებუ-
 ლნი თუთ მოთხრობანი აწიან; ესენი უმეტეს წაწილად
 წამეწოს მიაწეწენ დაუწეწებელს ამებს; ხაღხის და
 ჟაწების წიცხეს გვინწუნებენ აუწაცხელსა; ისტო-
 რიულთ გვამთ მიაწეწენ განსაცუფრებელს გმირულს
თხეზასა და მოქმედებასა, რომელიც ადამის შუდ-
თაგან შეუძლებელია. მაგალ. ერთი კაცი ჰხოცს ასს,
 ათასს; ასი კაცი ათათასს და სხ. შემდეგ ჟამებში
 წეწენ მედლოენი. იმათი მოთხრობა აწიან უწრო
 მანტვივის თხეზისა და ისტორიულს ჰაზწსა უწრო
 ეთანახმება, ისინი გვიამობენ ნამდვილს საქმებს,
 მეტადნე წოდებსა დიდს მოქმედებას წასმე აწეწენ.

ამაზედ დავეწმენებით, მოდესაც იმათ მოთხრობას შევათანასწორობთ სხუა ქვეყნების ცხოვრებათ. დიუბუა და მონპეკუ, რომელმანც 1839-1843 წლებში გამოსცა თავისი ჩინებული მოგზაურობა კავკასიაში, ზე რომელმაც საქანთველო აღწერა გეოგრაფიულ-ისტორიულის მხრით, ან გვახსოვს, რომელმაცც ნაწილში დიდს განკვრებაში მოდის იმათის თანხმობისაგან: ასე გვეგონებათ, ერთმანეთის ზიარებით უწყნარით.

დიდი შიშოვანა დადებული ქანთლის-ცხოვრებისა ზრანციცულ თანგმანზედ. აქ, შენიშვნებში, თავადგან ბოლომდინ, მთარგმნელი გვიჩუქებს წუარობს, საიდგანაც წა აწის გამოდებული; ასწორებს სხუა ზე სხუა ისტორიულს თუ ხრონოლოგიურს შეცდომილებას, ზე სხუა ქვეყნების ცნობათ საქანთველოზედ შემოკლებით მოიყვანს თავთავისს ადგილს; ცხადად ჰხედავს კაცი, ვან წაში ეთანხმება, ან წაში ეწინააღმდეგება ჩუქნ ხრონიკებს ზე რომლის მხარეზედ უფრო აწის ჭეშმარიტება. მართალია, ქანთლის-ცხოვრებაში აწიან ჩვენებულნი მხოლოდ განგეანა ჟაგტები; აქ ვერ ვხვდებით შინაგან განკარგულებათა, მონახდენის საქმეების მიზეზით ზე შედგომილებათა, მოქმედ ზიართ ხასიათებსა ზე საზოგადო ცხოვრების ზნეობასა. მაგრამ ეს ნაკლულეკანება მარტო ჩუქნს ისტორიას ან მიეწერება: ძუწლად თუთ ევროპიულთ მოთხრობებიც ასე იწერებოდენ; მხოლოდ მეXIX საუკუნემ დააწესა ისტორიული კელოვნება ზე თითქმის ამ ჩუქნს დროში იუჟნენ ის ზიარნი, რომელთაც შეჰხუდათ ბედი ამ კელოვნების დაწესებისა... ქანთლის-ცხოვრება ვრცლად მოგვითხრობს მხოლოდ ქანთლის ამბავსა; უსაფუძვლოდ ან დაუდგათ

იმისთვის ეს სახელი. კახეთისა, იმერეთისა ზე საათაბეგოს
საქმეებს მოიხსენებს გაკუჩით. და ანის მიზეზი?
მიზეზი ეს ანის, რომ მოთხრობის მწეწადნი იყვნენ
ქართლის შუაღნი ზე ქართლის მცხოვრებნი, რომელთაც
ან ჰქონათ უწყება ზე საკმაო უწყაღდება იმათის
საზღუდის გარე მდებარე ადგილებზედ. ამისთვის იმ
ადგილებზედ ცოტას ზე იმასაც აწევით გვიამბობენ.
აქ უნდა ვსთქვათ სიტყვა ხმონოლოგიისზედ ანუ
წელთათქმისზედ. ქართლის მცხოვრებანში ხმონო-
ლოგია აწეულია. ამ საგანზედ ჩუქნი მწეწადნი
უთანამდონი ანან ეთმანეთშიაც ზე სხვა ქვეყნების
ისტორიკებთანაცა. ხან-ღასან ზოგიერთი პირი ან
საქმე ნაჩუქნები ანის წამდენისამე ხნით უწინ ზე
ზოგი შემდეგ იმ პამისა, რომელსაც აწევენ. შე-
სანიშნავი ამ გუჩაი შეცთომილება მიეწეებთან
სხვა-ღასხვა დროებს, სხვა-ღასხვა, — ეზობისა,
მაგალითად: დრო ბატონიშვილის მუდგანისა, ან
წმინდის ზეგრესი, რომელიც იყო შუაი ვანაზაქა-
ნისა, წამებს წმინდის შუბანისა; მოსულა საქათ-
ველოში მუდგან-უჩუხის; მეუობა გიოტგი III, თა-
მანისა, გიოტგი-ალაშასი ზე წესუდანისა. ჩუქნმა
საქელოვანმა გეოგრაფმა ვახუშტომ ზირველვე იყო
გასწორება ხმონოლოგიისა ზე დიდი შრომაც და-
სდო მასზედ. შემდეგ დაგვაგალა უ. ბროსკე: ამან
წაც ამგუჩაი შეცთომილება ნახა, სხვა ქვეყნების
ხმონოლოგიებთან შეთანასწორა ზე თავის წესში
მოაუქანა.

ისტორიულ წყაროებს საკმაოდ შეეწევა ნუმიზმა-
ტიკა... ბევრთ უკლებათ ძველებზედ ქართული მო-
ნეტები (ფულები). სხვათა შორის უნდა მოვიხსენიოთ
უუ. სანკტპეტრობურდის სწავლათ აკადემიის წევრი

ჭკენი ზე დოქნა. საჟუძქლიანს ნუმზამატიეჟნს
 ადრეკას ვიცნობთ სამის ავტორისას — ბაძათაევისას,
 ბროსსეტიასს ზე ლანგლუასას. ბაძათაეჟმა გამოსცა
 დიდი წიგნი: **Нумизматические Факты Грузин-**
скаго Царства; ბროსსემა — Обзоръ Грузин-
ской Нумизматики, რომელშიაც საგნად აქუს,
 აკადემიის მიწოდებით, განხილვა ბაძათაევის თხუ-
 ლებისა; ლანგლუამ დასწკა — **Грузинская Ну-**
мизматика въ средних вѣкахъ ყოველს ისტო-
 რიულ ეპოხაში საქათველოთ თავის საჟუძარი ფული
 ჰქონია, ქართლის-ცხოვრებაში სსუაღსსხუა ფული
 ანის მოხსენებული, ზიწველად ფაძნაოზ მეჟის დროს
 ზე მეორედ ადმაზელის ჟამს, ზიწველის საჟუჟნეს
 დამდეგს. მაგჟამ მაშინდელ მონეტებს ჩუწნამდინ ან
 მოუწვევათ. შემდეგ ჟხოულობთ ფულენს ხოსტო-
 ნებისა ზე ბაგდატოვანებისას, ზიწველნი ევეთნან
 ვახტანგ-გოგდასლანს ზე სტეჟანე მთავანს; მეორენი
 მიეწეებთან დიმიტრი I, გიორგი III, თამაძს, გი-
 ორგი IV, რუსუდანს, დავით V, დიმიტრი II, ზე
 ვახტანგ II, ანუ დავით VI, ერთის სიტყვით, საქა-
 თველოთ თავისი ფული ჰქონია შეცხანამეცე საჟუჟ-
 ნემდინ. ზიწველად ფული იჭრებოდა ცუდად, ასე რომ
 ზედნაწედი ძლიავს განაწეკვა, ბაგდატოვანების მონე-
 თები კარგად ანთან გამოუვანილნი; თამაძისა ზე
 რუსუდანისა უკეთ; უკანასკნელის დროებისა უფრო
 მწავალია ზე ბლომადაცანის შეკრებილი. სახელები
 ანის ზედ დაწედილი შემოკლებით, მხოლოდ უხმო-
 ვანის ასოებით, გადდა სამის მეჟის სახელებისა-
 სტეჟანესა, იბაკლი II-ისა ზე გიორგი XII, ანუ
 XIII-ისა. რის ფული ყოფილან, ან ნა წეჟვევათ,
 ისიც ანის ჩვერებული ქართლის-ცხოვრებაში. იქროს

მანუქი ყოფილა, — დნაქანი, უშკველესი ზ მოხე-
ნესული ვასტანგ-გონგასლანის დროს, უფუჩი;
გონგასლის ფული ყოფილა-დნაქა, ისე ძველი, გო-
გონც დნაქანი; შედეგ კინძანეული ზ გიონგეული,
ანუ გოგაუჩი, შავი ფული ყოფილა-დნაქა, რომელიც
შეადგენდა დნაქის შექსესს ზ უდრიდა შაუჩს,
ზ სს. სმანს, რომ ქართველეს ფულის სახელება
სსუა ქვეყნიდანაა ჰქონიათ შემოტანილი. ამას
გვიტყვიან, სსუათა შიშის, კინძანეული, დუქატი,
მოტანატი. ამ მანათეს სმანობდნენ, დოგონათაც
ისტორიით ვიცით, ვიზანტიულნი.

ნუმიზმატიკა გვიტყვიან ქართლის მთხრო-
ბეების სინამდვილეს, წადგანაც ეთანხმება ზ ცხადად
გვამტყნებს, წა დროს წა ხალხს წა შეუბა ჰქონია
ზ დავაჟმანება ჩუქნთანა. ზელ ანის დავაჟილი:
დროებით უფლებს საქართველოსად ანათა, მონგო-
ლთა ზ უიზანთაში, ზელ ანის გამოუქნაილნი მულო-
ბელნი ბაჩნი, იმანთაც ზ ჩუქნთაც, საწმუშოების
ეშლემანი ზ შემდეგ ადგილიც, სადაც ფული იჭ-
რებოდა. ნუმიზმატიკა ხან-ზ-ხან ზოგიერთს საგა-
ნელ ეჭვსაც გაგვიქანებს. მაგ. ვასტანგი ზ იმისი
სახელი ზოგიერთ ევროპელთა მეცნიერთა საეჭოთ
აქესო დადებულნი; სახელი გონგასლანის, შედგენი-
ლიაო უიზანთაშუჩის ზ თათრული სიტყვისათა,
მაშინ დოდესაც თათრებს ისტორიაში ხსენება იწყება
მოლოდ მეXIII-ებსა საუყუნეში. მაგამ ჩუქნ
ადრევე ვსთქვათ, რომ ამ ვასტანგის მანათები გვა-
ქეს, ზ ზელ აწედა გონგასლან... ნუმიზმატიკით
ვიცით, რომ დავით-აფხაზეული კეისარად ყოფილა
წოდებული. ნუმიზმატიკა გვამტყნებს, რომ ასო-
მთავრული ასოები დიდის ხნისა, წადგანაც იმ

ასობითა წეგებულა მანეთებზედ სახელები, ვახტანგ-
 აგოგასლანის დროდგან. ნუქიშმატიას უზრდო
 ხლონოლოგიისათჳს უნდა ვსდებდეთ ფასსა. ზეკითა
 ვსთქუით წას მდგომარეობაში ყოფილა ქანთული
 წელთათჳს; ამ საგანში დიდ შემწეობას გვაძლევენ
 ძუძლი ფულები. ამისთჳს წომ იმათზედ ყოველთჳს
 აღნიშნულია ქოწონიკონით, ბაგრატიონების დრო-
 ებიდგან, წომელ წელს ღ ვისს დროს წიან მო-
 ჳრიდნი. ამით საშუალობით ვიცით, მაგ. წინააღმდეგ
 ისტორიულის მოთხრობისა, წომ თამაწს უცოცხლია
 1210 წლამდე.

დიდს ჭაგტების სიმკაცლეს შეიცუწნ შენობანი.
 შენობა წრის უუძუწლესი მოთხრობა ყოველს ქვეყა-
 ნაში: მანამდინ წეწა შემოვიდოდა, ქჳს ნიშნები
 იუჳნენ ცხადნი მოწამენი განკლილის დროებისა.
 შენობანი სძლებენ დიდხანს; ქაღალდი თუ ტყავი
 იხევა, ლაზება ღ იკატება. ჩუწნს დროში ყოველი
 მხარე განჩნევილას, ყოველი ადგილი გადათხრილას;
 ყოველს ქჳს თავისი ფასი აქჳს დადებუდი. მოვი-
 გონოთ ასსუწეთი, ბაბალოვანი, ეკუზტე. მწავალმა
 საუჯუნემ განკლო, წა წომ ეს სამეფონი დატენენ;
 მაგწამ წამდენიც დრო გადის, იმდენი უზრდო ღ
 უზრდო ნათლდება იმათი ისტორია. ამისი მიზეზი შე-
 ნობებია, წომელსედაც ზედწაწეწილს ჳაოვებენ ღ
 გარკვევითა კითხულობენ. საქანთველოში მწავალი
 შენობა წრის ძალიან ძუწდი, წომგონათაც შეუჳეველი
 ქვერის მცველი, დგას ზოგი მადალს მთებზედ, ზოგი
 უდაბუწს ველზედ ღ ზოგი შეუჳალს ტყეებში. მგზა-
 ვნი გაჳწვეჳულია იმათის სიმკაცლით, ჩუწნას
 ისტორიის დაწეიადგან წრის აქამომდე დაწეიელი
 ციხეები, სასახლეები ღ ადგილადგილ ზომონები.

შემდეგ შინაგულდებიან საქმისტიანო შენობანი — ცა-
მკები. წადგანაც ზიკველად აბხაზთ და იმეთ მიიღეს
ქმისტეს საწმუნოება, ამისთჳს იმათ მხარეს აღი-
მათონენ ზიკველნი ცაძაწნი და შემდეგ განკრცე-
ლდენ ქატილსა და კახეთში. ეკკლესიები უშენებიათ
სხტა და სხტა ღწოლა. ზოგთ მდიდრად შეუქმიათ
ჩუქუნთმებიათ და განუშვენიერებიათ აწხიტეკტუწის
ხელოვნებით და მხატვრობით. ზიკველში სურათ მო-
ძღუტება; ესე იგი აწხიტეკტუწა ბაძაგს ვიზანტიისსა,
შემდეგ შემოდის სომხური შტილი და მასუკან ბე-
ძწუტლსა და სომხუწის შტილისაგან შესდგება საკუ-
თაწი ქატიული გელოვნება. მეტამეტეს საუკუნიდგან
ჩუტწის შტილის, შენობა აღწა გვაქჳს. წა მიზეზი
აწის ამისი გწდომა საქატიველოწი და გაძლიერება
მეტწათ, რომელნიც გვირგვინდენ და გვირგვინდენ
ძველს ეკკლესიებს. ზოგა აწის განახლებული მე-
თხუთმეტე საუკუნეში დაწესანდრე მეფისაგან, და
ზოგა შემდეგ იმისა სხტა და სხტა ზიკთაგან.

ყოველი ძუტწლი წაცა წამ საქატიველოწი იწოგება
და მდებარება იმათი მეოკწამეტეს საუკუნეში, საფუ-
ძელიანათ აღსწეწა ჩუტწმა ბატონისმჯღმა კახუშტიმ.
იმისი «საქატიველოს გეოგწაჳია» სამაგალითო
თხუჩულებას. შემდეგ იმისა, 1830 წელში ფწანცუწმა
დიუბუამ შესწიწა შესანიშნავს ცაძკებს თავისი გა-
წვითაწებული კაღამი და მოგვანიწა იმათი მხატვრობა
ჩინებული ატლასით, ესე იგი წუსულოთ. უმწავლესნი
და უმშვენიერესნი შენობანი იწოებიათ საქატიველოწს
დასავლოს მხარეზედ. წას ვამტკიცებთ ამითა? ამას,
წომ იქ უქეუიანთ შემძლებელთ მეფეებსა, რომელთაც
უშეტესად უდგწიანთ სამეფოწსთჳს; იქ დაუდგია ქრ-
სტიანობას საუუძველი და იქვე აღუკაებულან ხელო-

გნებანი ზე სიტყუიერებითნი სწავლანი, ისტორიაც გვი-
მტკიცებს ამას: ეს იყო დრო აზხანთ-ქანთგულთ
მეფეებისა, რომელნიც სცხოვრებდნენ აზხანთს ზე
უფრო ისე შრომობდნენ.

მძაგალი საეკლესიო შენობა ანის შემეგული-
ზედწარწერთა. ზედწარწეა ანის ორგვანი: შთა-
რული ზე მხედრული. ამ ნაწერებს ვერ ვაზოულობთ
მეათე საუკუნემდინ. (*) ზინგული წარწეა ანის
ქუშუდლოში 964 წლისა ზე მარტვილში 996 წლისა.
ველი ანის ნუცური, რომელიც უხმანათ მეთხუთმეტე
საუკუნემდინ. შემდეგ ანის ხმანთული ნამეტნად
მხედრული ასოები. მარტო კედლებზედ ან ანის
დარწინილი, ამ გვანი ნაწერი იზოება ხატებზედ, ჯვრე-
ბზედ, საეკლესიო წიგნებზედ ზე სასაუღაჟო ქვებზედ.
უ. ბოლოსკე შეჰქნება მძაგალი ზედწარწეა თავისის
ანხეოლოგიურს მოგზაურობაში — *Донесение въ
отношении Археологическаго по Грузіи и
Арменіи путешествія, совершающагося въ
1847-1848*. მაგამ მძაგალი შესავტები მოძრება
გიდეგაც. ყოველნი ვალდებულნი ვანთ შემწეობა
ურვენთ ქანთულს ანხეოლოგიასა ზე ცნობაში მო-
ვიუვანოთ ჩასაც ვნახავთ ან ვიზოვანი ამგვანსა.

ზედწარწეაში იხსენებენ ტამების აშენების დრო-
სა ზე ზინთა, რომელთაც უშენებათ. ასახელებენ
შესანიშნავთ გვანთა ზე იმათ საქმეებთა, რომელსედაც
ხან ზე ხან ისტორია სულ ანას მოგვითხრობს ორ-

(*) ბანათაჟი თავის ნუმიზმატიკით გვიმტკიცებს,
რომ მხედრული ასოები მეშვიდე სუკუნემიაც
გვქონია.

(რედაქტორი.)

ბელიანს, მხატვრებს, შატკაშიძეებს, ჯაყელ
ათაბეგებს, დადიანებს, გუჩიელებს, დაჭის ერისთა-
ვებს, ქსნის ერისთავებს ზ სს, ზ სს.; გვაცნობებენ
მეუღეების სახელებსა, ტიტულსა ზ ცოლმზღსა. ზედ-
ნაწერებით გვუთხვამთ ისეთს მეუღეების მოქმედებას,
რომელზედაც მტკიცე დაწმუნება ანა გვაქვს და
მაგ. მართალია თუ ანა ქანთლის-ცხოვრების ზ სო-
მხეთ მწერლებლის მოთხოვნა, ვითომც დავით გუ-
როშაშვილი გონსტანტინეპოლის იმპერატორს გაუ-
გზავნა 12,000 ქათველი, რომელთაც დაამარცხეს
სკლერუსი ზ დაამშვიდეს აღშფოთებული იმპერია:
ეს ამბავი სწემა ერისეკვლესიანად მესსეთში, სადაც
აწიან მოხსენებულნი ზოგი ზიანიც, რომელნიც ამ
საქმეში ყოფილან. ზედწერები დაგვაჯერებენ,
რომ ახსანთ-ქანთველთ მეუღეების დროსა ჩუენ
ყოფილვანთ მუდობელნი ჩეჩქეზეთისა ანუ ალა-
ნეთისა: იქ არის ქანთველებისა აშენებული ეკლესი-
ები, რომელზედაც აწერია ქანთულად; რომ ჩვერ
ველში ყოფილა სომხეთის დედა-ქალაქი ანი, ზ
სს. ზ სს. ამ ანებს ისტორია ან მოგვითხრობს,
მაგამ ზედწერებანი კი ცხადად ანობენ. აქუნდა
დავასახლოთო ერთა ჟაკტი. თითქმის საზოგადო
მანია საქანთველოსი, ვითომც უმეტესი ნაწილი
ტაძრები აშენებული იყოს თამარისაგან. მაგამ
შოლოდ სამი საგანი გვაქვს, რომელზედაც აწერია
თამარის სახელი—ანისახატის ღვთაების ხატი; მა-
ტანა გოჯორის ეკლესია ზ ციხე-დაცხაი, ანუ გე-
გუთი ქუთაისის დასავლეთს მხატვედ.

იმერეთში მეთხუთმეტს საუკუნედამ საკვირვალად
მტავლდება ზედწერები. რადგანაც იქაუნი ისტორია
დაწიბია მოთხრობითა, ამისთვის ისინი აწიან ზიანველნი

წყალობნი. იქ შიკვადი ისეთი ღამე აწის მოხსენებულნი, ღამსაც, გვონებთ, აწა ვინ მოელის: მაინც-ძგრა, შიმშილი, ჰაერის ცვლილება ზე მეტეორობი. ვნთს აბხაზეთის ეკლესიასზედ, სუუქსუში, ვაძლად აწის აღწერილი კომეტის ანუ გუდიანის ვაჩსკეულავის გამოჩენა დიდშაბათს; ეს კომეტა ნამდვილად იყო იმ დღეებში; ამაში გვემოწმება მლოფესლონი სავიჩი. იმერეთის ზედნაწერებით შეგვიბღიანთ დაგუჟუნოთ მთელი გენეალოგია, ესე იმისა შთამომავლობა იქაუნ მთავართა ზე მეფეთა. დიდის დადიანის ლევან II საგან, რომელსაც უმთავრანა პერგადმეტე საუკუნეში, საკუთანს კელით აწის დაწერილი ხატებზედ — მისი ცხოვრება, იმისაგან დამატება აბხაზთა ზე შებდეგ იმერეთის მეფისა; მიზეზი ზე შემთხვევა მისის მამისა ზე მამის სიგედილისა, ზე სს... აწ უნდა დავიფიქსოთ ლენსუმი ზე სვანეთი, იქ აწის მანგალი ზე დიდ-ლოგანი ხატები ზე ჯვრები; ზოგი იმათგანი გიორგი ღამას ზე რუსუდანის დროდგან. იმათის ზედნაწერებით შევიტყოთ ლენსუმელებისა ზე სვანების სასიათებს ზე ზნეობასა, აგრეთვე წა გვანი ხალხის მმართველობა ყოფილა ზე აწის აქამოდე ზემო ენ-ტუჩის ზე ცუერისწყლის ხეობაში; გავიცნოთ გვანთა ზე საზოგადოებათა, რომელთაც შეუწინაგთ ეკლესიისათჳს ხატები ზე ჯვრები, ზე ამოვივითხავთ, ვისგან აწიან ისინი მოტედიდნი, ზე რომელს გვანს, თუ რომელს სოფელს ეკუთვნიან.

დაგვჩნა სჩკენებულად გვამატები, განაჩენები, თუ სიგელები, რომელთაც მეფენი თავდა აზნაურებს უბოძებდნენ. ამათი ხმალება უნდა იყოს შემოღებული საქართველოში რომაელების მიზამკით: თუთ სიგელი აწის რომელი სიტყვა. წა დროდგან იწყეს ჩვენებმა

სიღლეების სმარება, ან ვიცით: ანც ქანთლის-ცხი-
 ზრებაში ზ. ანც სხუან ან ადმოგვიკითხეს. ვეც
 ამას ვიცევთ იზოება თუ ანა საქანთველოში მესელ
 დროთ სიღლეი. ახლა მანგალია. თითქმის ვერ ვნა-
 ხავთ საკეთილშობილო გუანსა, რომ ან ჭქონდეს
 სხუან-სხუან მეფეთაგან ნაბოძები განაჩენები. ვინ
 ანა ჭკმნობს, და შეეშობა შეუდგება აქედამ
 ჩუანს ისტორიას: სიღლეი დაწულილებით გვამო-
 ბენ, რომელ გუანს და დროს და მნიშვნელობა ჭქონია
 ზ. და საქმეები ჩაუდენია მამულისა ზ. ქესუნის სასა-
 რგებლოდ. ამასგანდა გვანსებენ სოგს ისეთს
 ზნეობასა ზ. ჩუანულებს, რომელსაც ისტორია სტუ-
 ლიად ან მოახსენიებს... საზოგადოდ უნდა გვან-
 სოვდეს, რომ ამ გუანი წყალობები ვერ ცნობაში
 ან ანა მორუანდენი; ქანთული ანხელოვია
 ბეკანსა ჭკანგას ამითი...

გვაქვს ვიდევ საეკლესიო გუჯრები. დიდი მხტუ-
 ნტლობა ჭქონია გუჯრებზედ სამდგდელთ მთავრობას:
 მოვრამეცე საუკუნის დასასრულს კათოლიკოზმა
 ანტონი II-ემ შეჭკნია ერთად მცხეთის გუჯრები,
 ვადაწვინა ზ. შეაკრევეინა ორ წიგნად; შემდეგ
 წაუდგინა იმავლი II-ს დასამტკიცებლად ზ. ბეჭდის
 დასასმელად. იტყვან, ვითომც იმავლის ან ენებუ-
 ბინოს ანტონის თხოვნის აღსრულება, მაღვან იმ
 დოკუმენტებით მანგალი მამული დაუსაკუთრებოდა
 ეკლესიას. 1818 წელსა თეოფილაკტე ექსარხომა
 შეაკრებინა ყოველი საეკლესიო დოკუმენტი, მაც
 კი მონასტრებში იზოებოდა, ზ. ვადსა ცუილისის
 სინოდის კანტონაში. ეს გუჯრები ეკუთვნიან შემდ-
 გომთ ეკლესიას: მცხეთას, დოდოაქას, აწყურის
 ფუთის-მშობელს, ცუილისის სიონს, მანგლისის

ფეოთის-მშობელს, ბოლნისის სიონს, ქვათახევის ფეოთის-მშობლის, ალავერდის წმინდა გიორგის, წილაკანს, ანანურს, სოზის მონასტერს, თელავის კანის ფეოთის-მშობლის, ნინო წმინდას, გარეჯის წმინდა დავითს ზე შუამთის ფეოთის-მშობელს. უუძესლესი გუჯარი ანის ერთი 1020 წლისა, ორი მეთორმეტის საუკუნესი. გუჯრები საკმაოდ მწავლდებიან მეთორმეტე ზე შუამთად მეთორმეტე საუკუნედგან. ზოგი ამათგანი ანის უეჭესლადნამდვლ; ზოგი კი ან ეთანხმება ისტორიას, სწონოლოგიით თუ მოთხრობით.

რეკონ ამისთვის უუძო განგაგრძელებთ სიტყვა გუჯრებზედ, რომ მწავლს საისტორიო ცნობა იმათი. ხან ზე ხან მოგვითხრობენ მოკლედ ძესლესურს ისტორიებს. გუჯრებიდან გამოჰქნება, სხუთა მოწინის, ვახტანგმა თავისი ქაბოლის-ცხოვრება. ალექსანდრე მეფის შემდეგ 27 წლის განვლამი საქართველოს ისტორია აღეუღია. აქ შემწეობას გვაძლევენ გუჯრები. გუჯრებით ვიცით სახელი ზოგი ერთის ავტორისა, რომლისაც მოთხრობა ქაბოლის-ცხოვრებაა შემოტანილი. ალექსანდრე მეფის ტახტზედ ახელა, სიტყვა სიტყვით ანის გამოღებული ერთის გუჯრიდგან, რომლის შემდგენიც ყოფილა სასახლის მწეწალი კლიმ კაკლამაძე. გუჯრები უჩუქნებენ ყველა შემთხვევის ეამს; მაშა სადამე ანთან ძეგუასნი სწონოლოგიისთვის. ხან გვაცნობენ მეფეების თვისებათ, ზე მეთორმეტე საუკუნიდგან მეცხრამეტე საუკუნემდინ, იმათ სწულს ციტყულებსა; დედოფლების გუარ-ტომობასა ზე მათის ქალ-ვაჟებისა სახელებს ზე დიდებულს. გუჯრებით ვიცით შინაგანი საქართველოს წესდებულება; წა ყოფილა სამეფო

მოსავალი ზე სამეფო გუბანის მამული, და უფლებას
ჭქონათ მოუწაფეს, და თანამდებობანი ზე დიდესანი
მოხელეებს; იმათგანი ვინ უოფილა თავისუფალი
ხაჯიბაგან ზე ვინ ანა; ვინ ზე და თვისებას ზიანნი
უოფილან კათოლიკოზნი, როგორც ეკურთხებოდნენ,
და პატრივი ჭქონათ ქანთველთაგან იმათ ზე იმათ
საკათოლიკოზო ადგილებს მცხეთას ზე ბიზინტას,
და შემოსავალს მიიღებდნენ ისინი, მეფეთ თუ მე-
ხამედანთ დროს, და გუბანად გაიყვანდნენ საკუთარ
ჯაჭებს... გუჯრებსა ნაჩვენები — აღანი, იმისი მნი-
შნულობა ზე საზოგადო ხმაყება; ღვდლების ყმობა,
იმათი გასყიდვა ზე გამოყიდვა; კაცის გაქცევა, ცუქს-
ობა ზე გამოხსნა; დასჯა სხვა ზე სხვა უკანონო
ქცევასთჳს; თვთოეულის მამული, იმისი სივცდე,
სახეჯადი, გასყიდვა; გაცუღა.... ქორწინების წინა-
ადმდეობა; უკანონო ცოლქმობის სასჯელი....
ფუღი, სასწოწი, საზომი, ჟასი საცხოვრებელისა
ზე სხ. ზე სხ.

უ. ბროსსე გვიმხადებს, როგორათაჲ თვთონა
ჭსწეწს თავისს ანხეოლოგიუწს მოგზაურობაში,
თხზულებას, რომელშიაჲ საგნად ექნება, სხუათა
შოწის, გუჯრებიდგან შედგენილი აღწეწს საქანთ-
ველოს შინაგანის ცხოვრებისა ზე ზნეობისა. ამ
თხზულებით დიდად დაგვაკალებს შოწის მოყვარე
აკადემიკი. ამ გუბანის საქანთველოზედ შოწის თჳს
ჯერ კელი ანა ვის უყვია, ზე სხუა ვეწცა და ვინ
შეაძღეს. იმის აქეს ხელ ქეწმ სწული დონისძიება:
აკადემიაში, სადაც ის აწის წეკრად, იზოება ყო-
ველი თხზულება, დაც კი საქანთველოზედ დაწეწი-
ლან ან დახეწდილა როდისმე. ვეწცა და ვის ვჭიდავთ,
რომ ისე მომხადებული იყოს ზე ისე ხელმიწეწით

ესწავლოს ქართული წყაროები. უმაწვილობითვე შე-
სწიან იმან თავისი ცხოვრება & მოქმედება ქართულს
ლიტერატურას. ბროსსემ გამოსცა მანამდე ჩამდუ-
რნივე თხზულება საქართველოზე; მას აქეთ თითქმის
30 წელიწადი მოდის გადმოსახლდა ჰეტერეოდოს
& იქ დაიწყო შესანიშნავი შრომა. ჩუკინის გონებით
ბროსსემ ქართველებს უუწოდო დიდი სამსახური უჩუქანა,
ვიტეც სენ-მარტენმა სომხებს: გამოსცა „ვეფხისტ-
ყაოსანი“, „გეოგრაფია“ ვახუშტისა, ქართულს &
ქანცისუფელს ენებსედ, „ქართლის-ცხოვრება“, თ-
სავე ენაზედ, თავისის „დამატებებითა“; მოიპოვა
საქართველო & გვარუთა ჩინებული „ახსოვლოგიური
მოგზაურობა“. ამას გარდა, ახსოვლოგიური თუ
ფილოლოგიური იმისი სტატიები განწილულია სხუა
& სხუა ქანცისუფელს ჟურნალებში. ერთის სიტყვით,
ბროსსემ იმდენი შრომა გასწია ქართულის ლიტე-
რატურის თვს, რომ დასაჯერებელი ან ანის ერთის
გაცნაგან. იმისი & სხუა მწერლების თხზულებები
საქართველოზედ, ევროპიულს ენებსედ, ქართველე-
ბისთვის ანის ჯერ ქუჩისაანა წამე უცნობია. ვაღი
იპათის ცნობაში მოუყანასა მსმეკს ახლად დაუგონე-
ბულს ქართულს ჟურნალს: ზოგი სტატია უნდა ითა-
რებნოს, ზოგი გამოკრებით დაიბეჭდოს. მარტო ეს
ან ანის ვაღი „ცისკანისა“. აქ უნდა შემოვიღეს
უოკველივე, წაც წამ შეეება ქართულს ისტორიას,
ახსოვლოგიას, თუ ეტნოგრაფიას ანუ ზნეთ-აღწერას.
ბეგბი, — წას ვამბობთ, — შეიტყესი ნაწილი, წაც სა-
ქართველოში იპოვება მქსლეუნი, ან ანის ჯერ
სანათლებელ გადმოუყანდი. ეს შრომა უნდა გაგსწიოთ
ჩუკინ, საქართველოს მკვლთა: წაც ევროპიულის
მწერლებისთვის დიდად ძნელია საქართველოზედ

Handwritten signature

მაეზა, ის ჩვენთვის დიდად ადვილია....

დიმ. ბაქრაძე.

დამორჩილებული ქმარი.

ერთი უმწვილი ქალი, დიდის მოთმინების ზღო-
რინის შემდეგ, ძალიან ედიხსა იმ ბუნდურებასა,
რომელიცა ქროქსლოგან მიუწევსა ქმრის, გინა
ცოლის შეჩოვასა, მაშამ ქალმა ცხადად ნახა, წამ-
დენსამე ხანს შემდეგ, რომ ქმრის შეჩოვას ყოველთვის
ანა ყოფილა ბუნდურება, ამისთვის, რომ ქმრით
შეხვდა იმისთანა გრძნობიანი კაცი, რომელიც მიე-
ღებოდა ხოლმე უფრო ღვინოსა ზ ქადადის
თამაშობასა, ვიდრე თავის უმწვილს ცოლსა, ზ
იქნებოდა კიდევ საათი. რომელშიცა კაცი მოკვდიდა
კარგს გონებაზე, უაღრესებდა ცოლსა ზ ეკუთნა:
ნემო მარცო! ასე მიუყარხან, რომ მინდა ყოველს
წყობს შენი სადღევანდელი გსკო, მაგრამ მარცოში კი
იცოდა, რომ დევნიდეს მარცო იქნებოდა, როდეს-
მაც თავის ქმარი ღვინოზე კელს აიღებდა, ზ ამის-
თვის ქმრის წაუკიხავდა ხშირად ზნეობის დარღვე-
ბასა. ერთს დღეს მარცოში რომ ვეღანა გაწყობდა
ტყევის ღაზარაკით, მოუხუტუნდა ქმარსა ზ უთხრა:
თუ ცუდ ყოფა ქვეყანაზე კელს ან აიღებო, წავალ ზ
წყალში თავს დავიწმობო. დიობა ამ გვარ ცოლის
მუქარას უფრო ანცკი ათხოვა; მაგრამ იცოდა რომ
ქალს ძალიან ეშინიანო წყლისა ზ ჯანთო მამი-
ნათვე საღოთავად გასწივა, მაშამ შინ რომ დაბრუნდა
განაიადის დროს, თავის სახლის კარზე დაეცა
დახვდა. მარცო მოგონდა ცოლის მუქარა ზ შეშინე-

ბული წყლისკენ გაემართა. და მიხედოვდა წყლის
ზარს, ნახა რომ მანამს მუშუა შული გელში უჭი-
რავს ზ დაუაქრესული დავს. ამისმა დამნახებმა ცოდს
შეუბნა; ღმერთს გაუცდეს თავი შეიმდგრე, წყალში
ან გადავარდე ზ ხალხში ან შემარცხინოყო! და
მარიშმა ქმნის ხმა გაიგონა, მოიქნია ზ წყალში
წადივ გადაგდო ზ ქმნის შემოხმის; ისიც შენ-
სკით ღოთი გამოვიდოდო ზ სჯიან ან იცოც-
ხდოხო!.. იფიქრო საშინელესა ქმნის, მოდესაც
ღანახა რომ ცოდმა შული წყალში გადაუვდო.
ეს ყოველი გამწარესული შეცურდა ცნო გაუქვლი
წყალში ზ დიდის ცდით უმაწვილი ნახიან გამოი-
ტანა. აქ რომ ეს ცოლი ვედა დახვდა, დასკედესუღმა
ზ შეცაესუღმა შინაოქნ გამოხსია, გზახელ შულის
აღუქსი მოუწდა, შინს გადახდა ზ რომ უნდა და-
ეკოცნა; ღოუაზედ წადივამ კლანტი გაჭკრა ზ სის-
ხლი გადმოადინა; მაშინ ღანახა, რომ ჩვენი
გატა იყო გახვეული ზ ანა უმწვილი. და შინ მო-
ვიდა ნახა რომ ცოლი კანებს აღწე უღებს, დაუწყო
ხვეწა ზ გუდრესა, მაგრამ მანამა ადამ შეიწადა
მან.მ ზინოზა ან დაადესინა, ცუდის ყოფაქცევის
ველის აღესაზრდ. ქმნისაც ეს აღთქმა ამისოჲს უფრო
აღასრულა, რომ მხოლოჲს ქალაქმა შეიტყო ეს ანაზი
ზ ეშინოდან: მანამა შეოძეს ან განმართლოს
თავის მუქანაო!...

ინგლისელის საღვთისაგან თავის გამარ-
თლები.

ინგლისის ქვეყანაში, ღლანკოვის ქალაქში, სწახი
სალოცავად მიეშურებოდა. ერთი საღვთისც მივიდა

ექლესიისაში, თან ერთი ხელი სათამაშო ქაღალდი მოიტანა ზე დაუწყო გაშლა. ამასე მთელთაგან ხალხს დიდად გაოცდა. მაშინ სტეფანემა უბრძანა სალდათსა ქაღალდების შენახვა, მაგრამ ის იმას ზე დამოწმად ზე უჭერდა იწყო გარეგან ქაღალდებისა. მა ღოცვა გამოვიდა, სტეფანემა ის სალდათი მაიოხთან წაიყვანა ზე შემდინა ზეგანებისათჳს ექლესიისა. მაიოხი გაცუტდდა, მაგრამ სალდათმა თავის თავის გამაწოლებისათჳს მოახსენა მაიოხსა: „ვიცხელო უფალო! მე ვან გლახაკი ზე მეძლევის ჯამაგერი, როგორც მოგესტენებათ, დღეში ხუთი ფული, რომელნიცა მწელდ შეიკვიან მიუტოლებულის საკინოებისათჳს ზე ამისთჳს ვეწ შეგამელ სუიდა ღოცვანისა, რომლისა სამატყლოთ მსახურებენ სათამაშო ქაღალდნი.“ როგორაო? ჰეოსა მაიოხმა. — ესრედ უფალმა მაიოხი, მაჴყო სალდათმა, კიკო მამაგონეს ერთსა ყოვლად შემოქმედსა დემეტრსა; ორბანი ზე სამიანი მომაგონებენ სამტკამოვნსა ღუთებისა; ოთხიანი წამომიდეგენს ოთხთა მახრებულთა; ხუთიანი ხუთთა ქაღალდთა, რომელნიცა თანამდებ იყვნენ მოღოდეხად აღმაშენებულთა ღამწენითა სსამოსთა, სოლო სსანი სურნი ქანწულნი იყვნენ სუფელნი; ექსიანი მომითხრობს უფლისაგან შექმნისა ქეცენისასა ექესსა დებსა; შვიდიანი — დებსა მეშვიდესა კვირავისასა, რომელ ანს განსვენებისა უფლისა ღუთისა; ორბანი — ორბათ მართალთა სულთა, რომელნიცა განკრინენ წადგენისაგან ნიეს კიდობანში; ცხრიანი — ცხრათ უმაღლოთ კეროვანთა, რომელნიცა შემდგომად განკურნებისა მათისა ანა მოვიდნენ მადლობისათჳს; ათიანი მომაგონებს ათთა მტნებათა, რომელნიცა ღმერთთან მოსცა მოსესა

მოსაზრდა სინაისას; დედოფალი წამომოდგენს მე
ცხოველსა სუწათსა ასურეთის დედოფლისასა, რომელიცა
მოვიდა მოსასმენელად სოლომონისა სიბ-
ძნისა; გელქივე მასწავლეს მატევის ცემას მეუფი-
სასა ცათა ზ ქელქანისასა; ზ აგრეთვე ეწოდულად
სამსახურსა მეუფისა ჩემისა გიორგისასა. და დასწრულა
ეს სალდათმა, მაშინ უბრძანა მამოცმა: „ევე უო-
გელივე კარგა ჩამოთვალე, მაგრამ რატომ სალდა-
თისა კი არა სოქვიანო? ამან მოასსენა: ჯი ფიცხე-
ლო უჭალო! სალდათისა მიხედვით მე ვცნობ თავსა
ჩემსა ზ სულებსა ჩემსა სერუანისა, რომელიცა
მადებს მე ბრალსა ამოდ, ვითომც გადარხმობსე-
ნესულისა ვსარგებლობდე მე ქადადლოვან მაშინ,
როდესაც ესევე მამცნებს მე უმადესა მსწავლასა.
— და დავოვლი სათამაშო ქადადლის უოგელთა ხა-
ლხთა, გამოდინა სამას სამოცდა ხუთნი, ხოლო
წელიწადშიცა არიან ესოდენნი დღენი; რიცხვი სა-
თამაშო ქადადლო მაუწუებს მე, რომელ წელიწადში
არის ოდმოც ზ თორმეტი კვარა; ოთხი ფენი ქადა-
დლისა მომითხრობს მე ოთხსა დროსა წლისასა ზ
ოთხთა მხარეთა ქელქანისასა. აქედგან ნათლათა
მხრანს, რომელ სათამაშო ქადადლი მმსახურებს მე:
ნაცვლად დაბადებისა, კალენდარისა, ღოცვანისა ზ
ოდესმე შესაქცევად. მაშ და ბრალი მაქეს, რომ
სულები ჩემი სერუანტი სათამაშოს უოგელ დღე ქა-
დადლსა ზ აქამოდვე ვერ შეუტნია სარგებლობა
მათი.

ს ა რ ე გ ი .

წ ა ზ რ ი ნ ე ბ უ ლ ი ს ი ტ ე ჯ ე ზ ე ბ ა . — ზოგადი: I. მ ტ ჯ ჯ კ დ ი -
ს ა ღ მ ი , (ივ. კერესელიძისა) 1. — II. მ გ ლ ი ს ა ზ კ ჯ ა გ ი ს ა თ ჯ ს ,
(თა. ალექსანდრე ჭავჭავაძისა) 2. — III. მ ო გ ო ნ ე ბ ა , (N.) 4.
თ ვ ა ლ ე ბ ი , (თა. წაბუელ ერისთავისა) გ ო ზ ს ი კ ა ნ ე ლ ი , (გ.
კოლხიდელოსა) 6. —

ზ ზ ო ზ ა : I. მ ე ჟ ო ა ზ ნ ო ე ნ ი , (ს. ა. მესხიევისა.) 9. —

ზ ს წ ა გ ლ ა ზ კ ე ლ ო ჯ ნ ე ბ ა : I. ს ჯ ქ ა ზ თ ვ ე ლ ო ს . ი ს ტ ო -
დ ი ა ს წ უ ა ზ ო ე ბ ი , (დამ. ბაქრაძისა.) 51. —

ს ს ჟ ა ზ ს ს ჟ ა ა მ ბ ა გ ი : I. ღ ა მ ო ზ რ ი ლ ე ბ უ ლ ი ქ მ ა ზ ი ,
(ი. გ.) 69. — II. ი ნ გ ლ ი ს ე ლ ი ს ს ა ღ ღ ა თ ა ს თ ა გ ა ს გ ა მ ა -
ზ თ ლ ე ბ ა , (მისაგუ) 70. —

ამა ს ლ ი ტ ე რ ო ტ უ ლ ო უ ჟ რ ნ ა ლ ი ს « ც ი ს კ ჯ ი ს . მ ი მ დ ე ბ ა ს . მ ს უ ზ გ ე ლ ო ა
შეუძლიანთ ინებონ მოქცევა თხოვნითა ღედაქციაში, ქ. ცვალისს; თა-
ვადის ალექსანდრე ვახტანგისძის ჯამაყურთან ოზგელისანის სახლებში.
ფასი თოქმეტის წიგნისა, ესე იგი: ერთს წიგნს ექვსი მანეთი,
ხოლო შინ გაგზავნით შვიდი მანეთი თეთრიფული.